

กรอบแนวความคิดทางทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ก่อนที่จะพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้เหตุการณ์ทางการเมืองกับพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์สำคัญของการศึกษาเรื่องนี้ ควรที่จะได้มีการสำรวจสภาพการณ์ของกรอบแนวความคิดเกี่ยวกับข่าวสารการเมือง, การมีส่วนร่วมทางการเมือง และพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง อันเป็นสิ่งสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยครั้งนี้เสียก่อน ทั้งนี้เพื่อความเป็นระบบในการศึกษา ช่วยให้สามารถพิจารณาข้อเท็จจริงได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

การรับรู้ข่าวสารทางการเมือง

แม้ว่า "ข่าวสาร" เป็นคำที่พบเห็นกันบ่อยครั้งทั้งในแวดวงวิชาการและในชีวิตประจำวันทั่วไป แต่ก็ยังไม่ได้มีการให้คำจำกัดความ หรือความหมายในเชิงวิชาการของคำว่า ข่าวสาร หรือ information ไว้อย่างชัดเจนนัก ฉะนั้นก่อนศึกษาในรายละเอียดจึงพึงทำความเข้าใจสภาพของข่าวสารการเมืองในแง่มุมต่าง ๆ ให้แจ่มแจ้ง

นักสังคมวิทยาสองคนคือ คาร์ล สวาลาสโตกา และโอทิส คันแคน ได้เสนอแนะให้พิจารณาข่าวสารเป็น "มิติที่สี่" ของการแบ่งชั้นทางสังคม เพิ่มเติมจากสามมิติแรก คือ ความมั่งคั่ง อำนาจ และเกียรติ สวาลาสโตกา ให้นิยามของ "ข่าวสาร" ว่าหมายถึง ทักษะหรือความรู้ซึ่งบุคคลได้รับการฝึกฝนอบรมมาก่อน¹

---

¹บุญเลิศ คุ้มคอก, "การสื่อสาร โครงสร้างและหน้าที่ในสังคม", วารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน, สมควร กวียะ, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทยการพิมพ์, 2523),

ในแง่ของการสื่อสารข่าวสารมีลักษณะเป็นสาร (message) อย่างหนึ่งที่ส่งมาตามสื่อต่างๆ ในรูปลักษณะของสัญลักษณ์หรือสัญญาณ (symbol or sign) ดังนั้น ข่าวสาร หมายถึง "เนื้อหา" ของสื่อที่ใช้ในการสื่อสาร วิลเบอร์ ชแรมม์ อธิบายว่า ข่าวสาร หมายถึง เนื้อหาอะไรก็ได้ที่จะช่วยลดความไม่แน่ใจ หรือจำนวนทางเลือกที่อาจเป็นไปได้ในสถานการณ์หนึ่ง ๆ ช่วยให้บุคคลสามารถสร้างภาพที่ชัดเจน ขยายภาพแวดล้อมที่เขาเกี่ยวข้อง และช่วยกำหนดพฤติกรรมที่เขาควรจะทำในสถานการณ์นั้น²

สติเวน แชนฟี ได้ให้คำนิยามเจาะจงลงไปถึง "ข่าวสารการเมือง" โดยอาศัยแนวการวิเคราะห์ระบบของ เดวิด ฮัสตัน ว่าข่าวสารเป็นความรู้ของสมาชิกในระบบการเมืองเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวใด ๆ ในสภาวะของระบบ ในแง่ของการใช้อำนาจหน้าที่หรืออำนาจรัฐแบ่งสรรสิ่งที่มีคุณค่าในสังคม³ ซึ่งหมายถึงข่าวสารที่เกี่ยวกับข้อเรียกร้องและการสนับสนุนเกี่ยวกับนโยบายหรือกฎระเบียบที่เป็นผลผลิตของการแปรผันของการเรียกร้องและการสนับสนุน รวมทั้งข่าวสารเกี่ยวกับกระบวนการเปลี่ยนปัจจัยนำเข้า ให้เป็นผลสัฟต์ออกมาของระบบการเมืองหนึ่ง ๆ

การที่บุคคลจะได้รับข่าวสาร หรือ ส่งข่าวสารไปยังผู้อื่นนั้น ต้องเกี่ยวข้องโดยตรงกับการสื่อสาร การสื่อสารเป็นหัวใจสำคัญของพฤติกรรมมนุษย์ในการอยู่ร่วมกันในสังคม มนุษย์ได้ใช้วิธีการต่าง ๆ ติดต่อกับคนอื่น ๆ เพื่อที่จะบอกข่าวสาร ข้อมูล ตลอดจนความรู้สึกนึกคิด ความเห็นและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ต่อกัน เอเวอเรทท์ โรเจอร์ส กล่าวว่า การสื่อสารเป็นกระบวนการถ่ายทอดจากผู้ส่งไปยังผู้รับ โดยผ่านช่องทางซึ่งสามารถนำสารไปถึงผู้รับได้⁴ ชแรมม์เห็นว่าประเด็นสำคัญ

²Wilbur Schramm and Donald F. Roberts (eds.), The Process and Effects of Mass Communication (Urbana, Illinois : University of Illinois Press, 1971), p. 23.

³Steven Chaffee (ed.), Political Communication (Beverly Hills, California : Sage Publication, 1975), p. 96.

⁴Evertte M. Rogers, Communication of Innovations (New York : Free Press, 1971), p. 11.

ของการสื่อสารอยู่ที่ปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ ถ้าคนเราไม่มีความสัมพันธ์กัน การสื่อสารย่อมเกิดขึ้นไม่ได้ ดังนั้น การสื่อสารจึงเป็น "การแลกเปลี่ยนสัญญาณข่าวสารระหว่างบุคคล... โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของความสัมพันธ์ของมนุษย์" ชแรมม์ เน้นด้วยว่าสิ่งสำคัญของการสื่อสารอยู่ที่การแลกเปลี่ยน "ข่าวสาร" ซึ่งมีความหมายกว้างขวางคลุม ตั้งแต่ข้อเท็จจริงไปถึงความคิดเห็น และสภาวะอารมณ์ของคน⁵

องค์ประกอบของการสื่อสาร

การสื่อสารมีลักษณะเป็นกระบวนการ สามารถพิจารณาได้เสมือนระบบ ๓ องค์ ดังนี้ในสถานะที่เป็นระบบจึงประกอบด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน มีหน้าที่และวัตถุประสงค์ที่ต้องกระทำร่วมกัน องค์ประกอบสำคัญของการสื่อสาร ได้แก่ ผู้ส่งสารหรือแหล่งสาร สาร ช่องทางสำหรับส่งสารหรือสื่อ และผู้รับสารซึ่งจะได้กล่าวถึงเป็นลำดับไป⁶

1. แหล่งสาร หรือ ผู้ส่งสาร (source) เป็นจุดเริ่มต้นของการสื่อสาร หมายถึง แหล่งกำเนิดของสาร หรือ ผู้ที่เลือกสรรข่าวสารเกี่ยวกับความคิดเห็น หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น แล้วส่งต่อไปยังผู้รับสาร ผู้รับสารอาจเป็นบุคคลหนึ่ง หรือมากกว่าหนึ่งคนก็ได้ บทบาทของผู้ส่งสารมีอยู่ 3 ประการ คือ เลือกสรรความหมายที่จะใช้สำหรับการสื่อสาร สร้างรหัสจากความหมายให้อยู่ในรูปของสาร และ ส่งรหัสของสารนั้นออกไป

2. สาร (message) หมายถึง สิ่งที่ทำหน้าที่กระตุ้นความหมายให้กับผู้รับ เป็นสาระเรื่องราวที่ส่งออกไปจากผู้สื่อสารถึงผู้รับสาร อาจเป็นความคิด (idea) หรือเรื่องราวใด ๆ ที่ส่งผ่านไปตามสื่อได้ สารอาจเป็นข้อความ คำพูด รูปภาพ หรือกริยาท่าทาง ก็ได้

---

⁵Schramm and Roberts (eds.), The Process and Effects of Mass Communication, p.23.

⁶พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, ข่าวสารการเมืองของคนไทย (กรุงเทพมหานคร : เจ้าพระยาการพิมพ์, 2526), หน้า 13-14.

ในการวิเคราะห์ถึงองค์ประกอบของสาร จะพบว่ามีข้อพิจารณาอยู่ 3 ประการคือ รหัสหรือสัญลักษณ์ของสาร (message code หรือ symbol of signal) เนื้อหาของสาร (message content) และการกระทำข่าวสาร (message treatment) แต่ในความหมายทั่วไปที่ใช้ในการติดต่อสื่อสารนั้นมักหมายถึง "เนื้อหาของสาร" มากกว่า เนื้อหาของสาร หมายถึง ข้อความที่ผู้ส่งสารใช้สื่อความหมายตามที่ต้องการ.

3. ช่องทางสำหรับส่งสาร หรือ สื่อ (channel or medium) เป็นสิ่งที่จะนำสารจากผู้ส่งไปยังผู้รับ ในการศึกษาเกี่ยวกับ "สื่อ" โดยทั่วไปมักแบ่งสื่อออกเป็นสองประเภท คือ สื่อมวลชนและสื่อบุคคล อันทำให้เกิดลักษณะของการสื่อสารสองแบบ คือ การสื่อสารมวลชน และการสื่อสารระหว่างบุคคล

4. ผู้รับสาร (receiver) หมายถึง ผู้ที่รับข่าวสารจากแหล่งสาร เป็นจุดหมายปลายทางที่สารส่งไปถึง ผู้รับสารอาจเป็นบุคคลคนเดียวหรือหลายคนหรือกลุ่มคนก็ได้ บทบาทของผู้รับสารมีอยู่ด้วยกันสามประการคือ รับสาร ถอดรหัสจากสารเพื่อให้ได้ความหมาย และโต้ตอบความหมาย บทบาททั้งสามนี้อาจทำโดยบุคคลเพียงคนเดียวหรือหลายคนก็ได้

องค์ประกอบอีกอันหนึ่งที่สมควรจะกล่าวถึงไว้ในที่นี้ คือ ปฏิกริยาป้อนกลับ (feedback) องค์ประกอบนี้ในบางครั้งอาจมีก็ได้หรือไม่มีก็ได้ ขึ้นอยู่กับระบบของการสื่อสารแต่ละประเภท ปฏิกริยาป้อนกลับประกอบด้วยสารที่ผู้ได้รับแสดงออก เพื่อให้ผู้ส่งได้ทราบถึงผลของสารที่ผู้ส่งได้ส่งไปให้ผู้รับ สำหรับการสื่อสารระหว่างบุคคล ปฏิกริยาป้อนกลับจะมีได้ทันที แต่ถ้าเป็นการสื่อสารโดยผ่านทางสื่อมวลชน ปฏิกริยาป้อนกลับจะมีได้ช้ากว่า ปฏิกริยาป้อนกลับเป็นผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงในตัวของผู้รับสาร นอกจากนั้นยังเป็นสิ่งที่แสดงว่า การสื่อสารนั้นเกิดผลหรือไม่ และประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด

ประเภทของการสื่อสาร⁷

Daniel Lerner ได้แยกประเภทของการสื่อสารออกเป็น 2 แบบคือ ระบบสื่อสารที่ใช้สื่อ (media system) และระบบสื่อสารด้วยปากเปล่า (oral system) โดยชี้ให้เห็นความแตกต่างระหว่างการสื่อสารทั้งสองระบบในประเด็นต่าง ๆ⁸ ดังแสดงในตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1

เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างระบบสื่อสารที่ใช้สื่อและระบบสื่อสารด้วยปากเปล่า

	ระบบการสื่อสารที่ใช้สื่อ	ระบบการสื่อสารด้วยปากเปล่า
ช่องทาง	- สื่อมวลชน	- ปากต่อปาก
ผู้รับสาร	- มวลชน	- ผู้รู้จักคุ้นเคย
แหล่งสาร	- องค์กรขนาดใหญ่มีลักษณะเป็นวิชาชีพ	- บุคคลธรรมดา อาศัยสถานภาพส่วนตัว
เนื้อหาของสาร	- มีลักษณะเป็นการพรรณนาตามที่เป็นจริง (descriptive)	- มีลักษณะเป็นการพรรณนาที่แฝงด้วยค่านิยมและความคิดเห็น (prescriptive)

⁷อ้างใน สาทธี ราชสมณะ, "กระบวนการตัดสินใจเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร" (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533), หน้า 42-48.

⁸Daniel Lerner, "Communication Systems and Social Systems" in Wilbur Schramm and Donald Roberts (eds.), The Process and Effects of Mass Communication (Urbana : University of Illinois, 1971), p. 117.

1. การสื่อสารระหว่างบุคคล

การสื่อสารระหว่างบุคคล (interpersonal communication) เป็นแบบแผนการสื่อสารซึ่งเดิมในสังคมมนุษย์ ก่อนหน้าที่จะมีระบบการสื่อสารมวลชน เป็นรูปแบบการสื่อสารอย่างง่าย ๆ คือ การใช้ระบบการติดต่อสื่อสารด้วยปากเปล่าในปัจจุบัน แม้ว่าการสื่อสารมวลชนจะมีบทบาทมากขึ้นในการสื่อสาร แต่ก็ยังคงต้องยอมรับอยู่ว่า การสื่อสารระหว่างบุคคลยังมีความสำคัญและมีบทบาทแฝงอยู่ในทุกสังคม ไม่ว่าจะเป็สังคมสมัยใหม่หรือสังคมที่กำลังพัฒนา เพียงแต่จะมีอิทธิพลในระดับต่างกันเท่านั้น

ความสนใจเกี่ยวกับการสื่อสารระหว่างบุคคลนี้ เริ่มมาจากการศึกษาของ Paul F. Lazarsfeld และคณะ ใน ค.ศ. 1940 พบว่าการตัดสินใจในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งประธานาธิบดี จะขึ้นอยู่กับอิทธิพลส่วนบุคคล (personal influence) และการสื่อสารแบบตัวต่อตัวมากกว่าอิทธิพลจากสื่อมวลชน นอกจากนี้ยังพบว่าประชาชนได้ใช้การพบปะพูดคุยเป็นการสื่อสารทางการเมืองมากกว่าการใช้การเปิดรับสื่อมวลชนถึงร้อยละ 10⁹ Lazarsfeld ได้เสนอสมมุติฐานว่า ความคิดและข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ที่ส่งผ่านมาทางสื่อมวลชน แทนที่จะเข้าถึงสาธารณชนทั่วไปโดยตรง จะลงไปถึงกลุ่มบุคคลที่สนใจหรือมีความเกี่ยวข้องกับประเด็นนั้น ๆ โดยทางใดทางหนึ่งก่อน กลุ่มนี้จะเป็นผู้นำทางความคิดเห็นของสังคม (opinion leader) ข่าวสารจะส่งผ่านจากผู้นำทางความคิดเห็นเหล่านี้ไปยังคนอื่น ๆ ที่มีความสนใจน้อยกว่าสมมุติฐานนี้ต่อมา เรียกว่าสมมุติฐานการสื่อสารสองขั้นตอน (hypothesis of two-step flow of communication) ซึ่งแนวความคิดนี้ที่สำคัญ คือ "ความคิดหรือข่าวสารใด ๆ มักจะผ่านจากวิทยุและหนังสือพิมพ์ไปยังผู้นำความคิดเห็น และจากผู้นำความคิดเห็นจะผ่านไปยังกลุ่มคนที่มีความกระตือรือร้นน้อยกว่า"

---

⁹Paul F. Lazarsfeld, Bernard Berelson and Hazel Gaudet, The People's Choice : How the Voter Makes up His Mind in a Presidential Campaign (New York : Colombia University Press, 1948), p. 150.

ตามแนวความคิดของนักวิชาการกลุ่มนี้ ประชาชนส่วนใหญ่จะได้รับอิทธิพลจากบุคคลทั้งโดยตรงและโดยอ้อม มากกว่าที่จะได้รับอิทธิพลจากสื่อมวลชนโดยตรง Elihu Katz และ Lazarsfeld ให้ความสำคัญกับอิทธิพลของบุคคลในการสื่อสารอย่างมาก ก่อนที่จะทำความเข้าใจกับลักษณะการเปิดรับ และปฏิกิริยาต่อสื่อมวลชนจะต้องศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมด้านการติดต่อระหว่างบุคคลก่อน¹⁰ องค์ประกอบที่สำคัญในการสื่อสารระหว่างบุคคล คือ ผู้นำทางความคิดเห็น สภาวะผู้นำทางความคิดเห็นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มเล็ก ๆ เช่น กลุ่มเพื่อน ครอบครัว เพื่อนบ้าน ไม่ใช่อำนาจผู้นำที่เห็นเด่นชัด และเป็นทางการ แต่ภาวะผู้นำทางความคิดเห็นเป็นสิ่งที่เกือบมองไม่เห็น เป็นภาวะผู้นำในระดับบุคคลต่อบุคคลในการติดต่อกันอย่างปกติธรรมดาในชีวิตประจำวัน

Lazarsfeld และคณะได้อธิบายถึง กระบวนการของการสื่อสารระหว่างบุคคลว่า กระบวนการนี้จะเกิดขึ้นในโอกาสที่เหมาะสม และอาจมีการยับยั้งทวนได้จนเกิดความสนใจแก่ผู้รับสาร และแก้ไขผิดพลาดในขั้นน้อยที่สุด ข่าวสารหรือข้อมูลที่จะส่งผ่านนั้นจะได้รับการปรับเปลี่ยนจนมีลักษณะเรียกร้องความสนใจ (appeal) สอดคล้องกับแรงจูงใจ (motivation) และลักษณะธรรมชาติของผู้รับสาร ถ้าข้อมูลและสารที่ส่งผ่านไปนั้นได้รับการปฏิเสธ ผู้ส่งสาร หรือผู้นำทางความคิดเห็นนั้น ก็สามารถชี้แจงโต้แย้งให้เหตุผลเพิ่มเติมได้ จัดว่าเป็นการสื่อสารที่ได้รับผลสะท้อนกลับมา (feedback) ได้อย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ผู้ส่งสารยังสามารถอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัว และสถานภาพทางสังคมของผู้ส่งสารก็จะทำให้มีการรับสารได้ดี

ผู้นำทางความคิดเห็นจะเป็นผู้รับสื่อมวลชนและแหล่งข้อมูลที่เป็นทางการต่าง ๆ มากกว่าผู้อื่น นอกจากนี้ผู้นำทางความคิดเห็นจะมีการติดต่อกับผู้นำทางความคิดเห็นคนอื่น ๆ หรือผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ มากกว่าผู้อื่น

ถ้าพิจารณาถึงการสื่อสารระหว่างบุคคลในรายละเอียดลงไปอีก Katz และ Lazarsfeld เสนอว่า จะสามารถแยกลักษณะของการสื่อสารระหว่างบุคคลออกได้เป็นการส่งผ่านข้อมูลข่าวสาร

---

¹⁰Elihu Katz and Paul F. Lazarsfeld, Personal Influence: The Part Played by People in the Flow of Mass Communication (Glencoe : Free press, 1955), p. 33.

(transmission of information) และการส่งผ่านอิทธิพลทางความคิดเห็น (transmission of influence) ความแตกต่างของการสื่อสารระหว่างบุคคลสองลักษณะนี้ อาจดูได้จากบุคคลที่เป็นตัวกลางระหว่างสื่อมวลชนหรือแหล่งข้อมูลกับประชาชน ว่าบุคคลนั้นทำหน้าที่เพียงถ่ายทอดข่าวสารและความคิดเห็นต่าง ๆ ตามที่สื่อมวลชนเสนอมาเท่านั้นหรือบุคคลนั้นจะมีบทบาทในการเสนอความคิดเห็นของตนเองเกี่ยวกับข่าวสารนั้นด้วย ซึ่งเป็นการพยายามโน้มน้าวความคิดเห็นของผู้รับสารให้คล้อยตามตนไปด้วย บุคคลในประเภทแรกนั้นอาจเรียกว่าผู้ส่งข่าวสาร (information transmitter) ส่วนในประเภทหลังจะเรียกว่า ผู้ส่งผ่านอิทธิพลทางความคิดเห็น (influential) Katz และ Lazarsfeld เห็นว่า ผู้นำทางความคิดเห็นมีลักษณะเป็นผู้ส่งผ่านอิทธิพลทางความคิดเห็นมากกว่าที่จะเป็นผู้ส่งผ่านข่าวสารแต่เพียงอย่างเดียว

2. การสื่อสารมวลชน

การสื่อสารมวลชน เป็นพัฒนาการของการสื่อสาร เมื่อสังคมมีการขยายตัวมากขึ้น และมีความก้าวหน้าทางวิทยาการ ก็จำเป็นต้องมีระบบการสื่อสารที่สามารถส่งสารไปถึงมวลชนที่อยู่กระจัดกระจายทั่วไปได้อย่างทั่วถึงและรวดเร็ว

ระบบการสื่อสารมวลชน หมายถึง แบบแผนของการเชื่อมโยงต่อกัน (linkage pattern) จากผู้ส่งสารจำนวนน้อยไปสู่ผู้รับสารจำนวนมาก¹¹ อาจกล่าวได้ว่า สังคมปัจจุบัน มนุษย์ในสังคมทุกคนก็ตกอยู่ภายใต้การแพร่กระจายของสื่อมวลชนเหล่านี้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

การสื่อสารมวลชนจะแตกต่างจากการสื่อสารระหว่างบุคคลในแง่ที่ว่า การสื่อสารระหว่างบุคคลเป็นการสื่อสารจากแหล่งหนึ่งไปยังกลุ่มผู้รับสารจำนวนไม่มาก มีลักษณะเป็นการส่งผ่านแบบตัวต่อตัวและเป็นการส่วนตัว ส่วนการสื่อสารมวลชน เป็นการสื่อสารจากแหล่งเดียวไปยังผู้รับสารที่เป็นกลุ่ม

---

¹¹Ithiel de Sola Pool, "Communication System," in Ithiel de Sola Pool and Wilbur Schramm (eds.), Handbook of Communication (Chicago : Rand McNally, 1973), p. 5.

ใหญ่ที่อยู่กระจัดกระจาย การส่งผ่านข่าวสารเป็นไปอย่างรวดเร็วว่า แหล่งสารมีลักษณะเป็นองค์การ และเป็นวิชาชีพ

สื่อมวลชนสามารถมีบทบาทต่าง ๆ ต่อสังคมได้หลายด้าน ดังต่อไปนี้

1. บทบาทในการเสนอและถ่ายทอดข่าวสาร Lasswell ได้กล่าวถึงหน้าที่ของการสื่อสารประการหนึ่ง คือ การสอดส่อง และรายงานความเคลื่อนไหว และสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม (surveillance)¹² สื่อมวลชนสามารถเสนอข่าวสารเกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นเพื่อให้ประชาชนได้นำไปใช้ประกอบการตัดสินใจต่าง ๆ ข่าวสารที่เป็นประโยชน์ จะต้องเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม หรือปัญหาที่เกี่ยวข้องกับประชาชนในแต่ละสังคม

บุญเลิศ ศุกคิลก¹³ เสนอว่าในการพัฒนาระบบการเมือง สื่อมวลชนควรทำหน้าที่ในการเสนอข้อเท็จจริง มากกว่าที่จะให้ความสำคัญกับบทบาทในการชักจูงความคิดเห็น แต่เพียงอย่างเดียว ควรมุ่งเสนอข่าวสารที่เป็นประโยชน์เพื่อช่วยให้ประชาชนสามารถตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง และพัฒนาความคิดและอุดมการณ์ทางการเมืองที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาทางการเมือง แทนที่จะมุ่งผลในระยะสั้นในการโน้มน้าวความคิดเห็นแต่เพียงอย่างเดียว

สื่อมวลชนในระบบประชาธิปไตย มีหน้าที่สำคัญที่เรียกว่า "การกำหนดวาระ" (agenda-setting) ซึ่งตามศัพท์หมายถึง วาระในการประชุมต่าง ๆ ซึ่งกำหนดเอาไว้ตามลำดับความสำคัญ หรือความเหมาะสมของประเด็น เรื่องราวที่เกี่ยวข้องโดยทั่วไป ในด้านการสื่อสารทางการเมืองก็อาจ

¹²Lasswell, "The Structure and Function of Communication in Society," in Bernard Berelson and Morris Janowitz (eds.), Reader in Public Opinion and Communication (New York : Free Press, 1966), p.181.

¹³บุญเลิศ ศุกคิลก, "สื่อมวลชน : พลังแฝงในการพัฒนาทางการเมืองที่ถูกสืม," วารสารธรรมศาสตร์ 8 (ตุลาคม - ธันวาคม 2521) : หน้า 31.

ปรับใช้ความหมายของการกำหนดวาระได้ โดยถือว่าสื่อมวลชนทั้งหลายเป็นผู้กำหนดวาระเกี่ยวกับปัญหาหรือประเด็นหัวข้อทางการเมืองเอาไว้ ประชาชนผู้รับข่าวสารเปรียบเสมือนผู้เข้าร่วมประชุม จึงย่อมจะรับทราบ หรือตระหนักถึงปัญหาหรือประเด็นต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ตามวาระนั้น

ดังนั้น ระดับความรู้ และความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ จะมีความสัมพันธ์กับการเลือกเสนอข่าวสารหัวข้อต่าง ๆ ในสื่อมวลชน ยิ่งสื่อมวลชนเสนอข่าวเกี่ยวกับประเด็นหรือปัญหาใดมากเท่าใด ประชาชนผู้รับทราบก็จะรับรู้หรือตระหนักถึงความสำคัญของประเด็นปัญหานั้นมากยิ่งขึ้นไปด้วย ถ้าพิจารณาในแง่ของการเลือกตั้ง หากสื่อมวลชนเสนอประเด็นที่จะสนับสนุนพรรคการเมืองพรรคใดพรรคหนึ่ง หรือผู้สมัครคนใดคนหนึ่ง โอกาสที่ประชาชนจะรับทราบ หรือรู้จักกับพรรคการเมืองนั้น หรือผู้สมัครคนนั้นก็มีมากขึ้นเช่นเดียวกัน

2. บทบาทในการให้ความเห็นและชักจูง (persuasion) สื่อมวลชนนอกจากจะสามารถเสนอและถ่ายทอดข่าวสารและสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นให้ผู้รับทราบได้ทราบแล้ว ในการถ่ายทอดข่าวสาร สื่อมวลชนยังสามารถเสนอความคิดเห็นของตนเกี่ยวกับข่าวสารนั้น ๆ ให้ผู้รับทราบได้รับทราบไปด้วย

ตามแนวความคิดของนักวิชาการบางกลุ่มที่ศึกษาเกี่ยวกับสื่อมวลชนและการพัฒนา ซึ่งถือว่าประชาชนในสังคมกำลังพัฒนานั้น มีความเชื่อ ทศนคติ และค่านิยมที่ล้าสมัยเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการเมือง เศรษฐกิจหรือสังคม จึงจำเป็นต้องทำให้ประชาชนเปลี่ยนมารับเอาความเชื่อ ทศนคติ และค่านิยมใหม่ที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญด้านสื่อมวลชนเห็นว่าสื่อมวลชนเป็นเครื่องมือที่มีอำนาจชักจูงโน้มน้าวใจ (persuasive power) อย่างมาก หน้าที่สำคัญของสื่อมวลชนในการพัฒนาจึงอยู่ที่การชักจูงให้ประชาชนละทิ้งความเชื่อ ทศนคติ และค่านิยมแบบเก่าแล้วหันมารับเอาความเชื่อใหม่ที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา

3. บทบาทในการให้การเรียนรู้ทางการเมือง ในการศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมืองและการเรียนรู้ทางการเมือง สื่อมวลชนก็มีบทบาทในการเป็นตัวการของการเรียนรู้ทางการเมือง เช่นเดียวกับครอบครัว สถาบันการศึกษา กลุ่มเพื่อนศาสนา ฯลฯ แต่มีจะจัดอยู่ในประเภทตัวการที่คอยช่วยเสริมการเรียนรู้ที่เริ่มมาจากในระดับครอบครัวและโรงเรียน

Joseph T. Klapper เห็นว่า สื่อมวลชนมีผลกระทบโดยตรงต่อทัศนคติ และพฤติกรรมของบุคคลในสังคมไม่มากนักโดยที่สื่อมวลชนมักจะมีบทบาทเป็นการเสริมอรรถสั้ย (predisposition) และทัศนคติที่มีอยู่แล้ว อิทธิพลจากสื่อมวลชนโดยตรงนั้น มักถูกกลบเลือนโดยอิทธิพลจากความสัมพันธ์ส่วนบุคคล (interpersonal influence)¹⁴ นอกจากนี้ Klapper เห็นว่า สื่อมวลชนน่าจะมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ทางการเมืองในแง่ของการให้ความรู้ทางการเมือง สร้างให้เกิดความสนใจต่อปัญหาสาธารณะ มากกว่าที่มีผลต่อทัศนคติอย่างเฉพาะเจาะจงต่อปัญหาการเมืองที่ยุ่งยากซับซ้อน

หน้าที่ของการสื่อสาร¹⁵

ชาโรลต์ ดี. ลาสเวลล์ ได้อธิบายถึงหน้าที่หลักของการสื่อสารในสังคมไว้สามประการ¹⁶

- 1) ส่งเหตุการณ์และรายงานสภาวะแวดล้อม และชี้ให้เป็นภัยอันตรายและเหตุการณ์ที่อาจมีผลกระทบต่อสังคม
- 2) ประสานส่วนต่าง ๆ ในสังคมให้รับกับสภาพแวดล้อม
- 3) ถ่ายทอดมรดกทางสังคม

กล่าวอีกนัยหนึ่ง หน้าที่ทั้งสามที่ ลาสเวลล์ กล่าวถึง ก็คือ หน้าที่ด้านที่เป็นข่าวสาร หน้าที่ด้านการให้ความเห็นหรือชักจูง และหน้าที่ด้านการศึกษา ต่อมาเห็นว่า การสื่อสารควรมีหน้าที่อีกประการหนึ่ง คือ การบริการบันเทิง

1. หน้าที่ด้านที่เป็นข่าวสาร (information function) ได้แก่ การรายงานเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น หรือสิ่งแวดล้อมทั่วไป ให้บุคคลอีกฝ่ายหนึ่งรับทราบลักษณะของสาร (message)

---

¹⁴Joseph T. Klapper, The effect of Mass Communication (New York : Free Press), p. 195.

¹⁵พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, ข่าวสารการเมืองของคนไทย , หน้า 15-19.

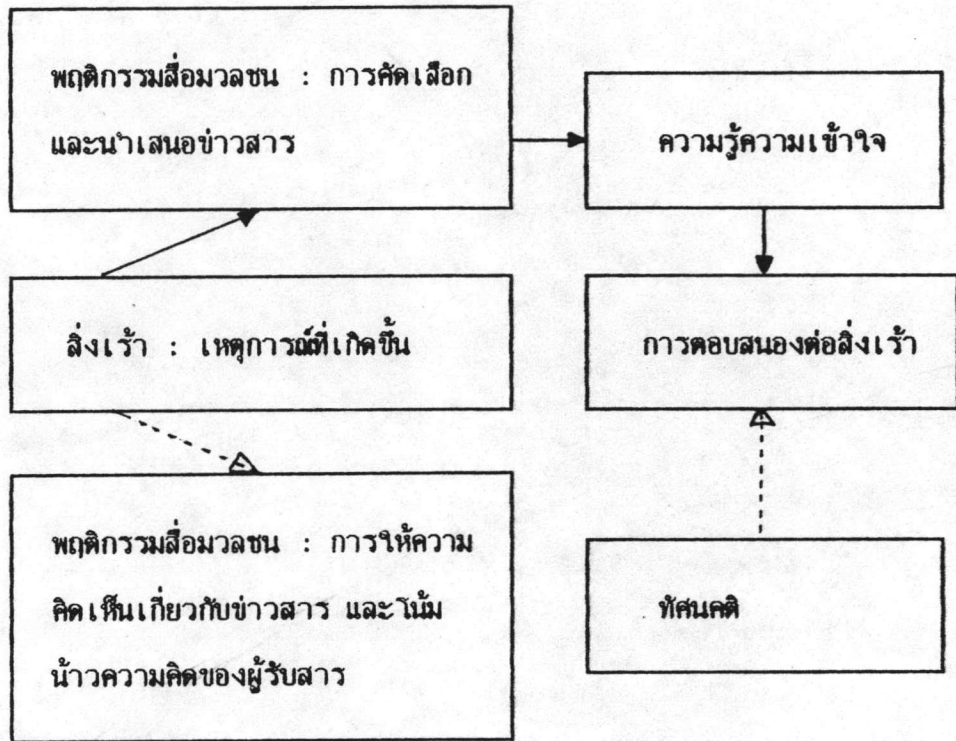
¹⁶Harold D. Lasswell, "The Structure and Function of Communication in Society," in Bernard Berelson and Morris Janowitz (eds.), Reader in Public Opinion (New York : Free Press, 1966), p. 178.

ที่ส่งออกไปเป็นการบรรยายเหตุการณ์ หรือ "ข้อเท็จจริง" (fact) แบบตรงไปตรงมา เพื่อให้ฝ่ายผู้รับสารสามารถรับทราบเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นถูกต้องตรงตามความเป็นจริง โดยหน้าที่แล้วผู้ส่งสารจะพยายามละเว้นการแทรกความเห็น หรือแปลความหมายลงไปในเรื่องข่าวสารนั้น

สำหรับสื่อมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุและโทรทัศน์ หน้าที่ด้านข่าวสาร ได้แก่ การเสนอ "ข่าว" (news) ให้ประชาชนรับทราบ คำว่า "ข่าว" หมายถึง การรายงานเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าสนใจแก่ผู้อ่าน ผู้ฟัง ข่าวเป็นวัตถุประสงค์สำคัญสำหรับสื่อมวลชนทุกประเภท ดังนั้นหน้าที่สำคัญเบื้องต้นของหนังสือพิมพ์และสื่อมวลชนทั่วไปจึงได้แก่ การเสนอข่าวสารนั่นเอง

หน้าที่การเสนอข่าวสารเป็นกระบวนการอย่างหนึ่ง จะสัมฤทธิ์ผลได้ต้องประกอบด้วยขั้นตอนต่อไปนี้ คือ ข่าวสารนั้นต้องดึงดูดความสนใจ (attention) และเป็นที่ยอมรับ (acceptance) ของผู้รับสาร นอกจากนี้ยังจะต้องง่ายแก่การแปลความหมาย (interpretation) และจดจำ (memory) เพื่อใช้อ้างอิงภายหลัง ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การเสนอข่าวสารให้ประชาชนรับทราบไม่ว่าจะเป็นทางสื่อมวลชนหรือสื่อประเภทอื่นมิใช่จะประสบผลง่ายตายตามที่คาดคิดไว้เสมอไป เพียงการตีพิมพ์ข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์ไม่ได้ประกันว่าประชาชนจะสามารถรับทราบข่าวสารนั้นได้ทั้งหมด ถ้าข่าวนั้นไม่เป็นที่สนใจและยอมรับของผู้อ่าน การเสนอข่าวก็ไม่มีผลแต่ประการใด

รูปที่ 2.1
หน้าที่ของการสื่อสาร

หมายเหตุ   _____   เส้นตรง หมายถึง หน้าที่ในการเสนอข่าวสาร
                              - - - - -   เส้นประ หมายถึง หน้าที่ในการชักจูงความคิดเห็น

ที่มา : Lee B. Becker, Maxwell E. McCombs and Jack M. Mcleod, "The Development of Political Cognitions," in Steven H. Chaffee (ed.), Political Communication (Beverly Hill, California : Sage Publications, 1975), p. 39.

2. หน้าที่ด้านการให้ความเห็นหรือการชักจูง (opinion or persuasion function) ในทางตรงกันข้ามกับหน้าที่ด้านข่าวสารที่เป็นการรายงานเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างตรงไปตรงมา หน้าที่ด้านการให้ความเห็นนั้นมุ่งให้คำอธิบายความหมาย หรือเสนอความเห็นเกี่ยวกับเหตุการณ์หรือข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น เพื่อให้ผู้รับสารเปลี่ยนแปลงความเชื่อทัศนคติ หรือพฤติกรรม การเสนอความเห็นนี้อาจเป็นไปในทางของชักชวนให้ผู้รับสารคล้อยตาม หรือเป็นเพียงการเสนอแนะให้ผู้รับสารตัดสินใจเองก็ได้ เป้าหมายสำคัญอยู่ที่การเปลี่ยนแปลงความเชื่อทัศนคติหรือพฤติกรรมของผู้รับสาร

สำหรับสื่อมวลชนนั้น หน้าที่ทางด้านการให้ความเห็นหรือการชักจูงจะปรากฏอยู่ในรูปการเสนอบทบรรณาธิการ บทความ สารคดี หรือ บทวิจารณ์ต่าง ๆ มักมีคำกล่าวเสมอว่า สื่อมวลชนเป็นผู้นำทางความคิดเห็นหรือช่วยเฝ้าประชาชาติเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อสังคม

กระบวนการชักจูงมีลักษณะคล้ายคลึงกับการเสนอข่าวสารที่ได้กล่าวมาแล้ว คือ เริ่มจากการอธิบายข้อเท็จจริง เพื่อให้ผู้รับสารตระหนักหรือรับทราบถึงสถานะสิ่งแวดล้อมและเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป จากนั้นผู้รับสารจะพิจารณาหาความต้องการ (needs) ตลอดจนความเชื่อและทัศนคติของตนเองว่าสอดคล้องกับเหตุการณ์และสิ่งแวดล้อมภายนอกอย่างไร ในขณะที่เดียวกันก็จะหาวิธีสนองความต้องการ หรือพยายามปรับความเชื่อทัศนคติ หรือพฤติกรรมและสิ่งแวดล้อมให้สอดคล้องกัน เช่น การหาเสียงเลือกตั้ง นอกจากผู้สมัครรับเลือกตั้งจะพยายามอธิบายคุณสมบัติต่าง ๆ ของตัวเองและของพรรคเพื่อคว้าความสนใจและความต้องการของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งแล้ว ในขณะเดียวกันจะต้องกระตุ้นให้ผู้ฟังเกิดความเชื่อถือและความต้องการใหม่ จากนั้นก็เสนอแนะว่าตัวผู้สมัครรับเลือกตั้งเองจะสนองความต้องการนั้นอย่างไร

3. หน้าที่ด้านการให้สาระความรู้หรือการศึกษา (instruction or education function) หน้าที่ด้านการให้สาระความรู้หรือการศึกษานี้คล้ายคลึงกันมากกับหน้าที่ด้านการให้ข่าวสารเพราะต่างก็มุ่งเสนอข้อเท็จจริง หรือสาระเรื่องราวที่เป็นประโยชน์แก่ผู้รับสารเพื่อประกอบการตัดสินใจในชีวิตประจำวัน แต่มีข้อแตกต่างว่า หน้าที่ด้านการศึกษาเน้นการสร้างบรรยากาศหรือกิจกรรมการเรียนรู้ (learning activities) ให้เกิดกับผู้รับสาร มิใช่เพียงแต่เสนอรายงานข่าวอย่างตรงไปตรงมา เช่น หน้าที่ด้านข่าวสารเท่านั้น

4. หน้าที่ด้านการบันเทิง (entertainment function) แม้หน้าที่ด้านการให้ข่าวสาร การให้ความเห็นและสาระความรู้ จะถือเป็นหน้าที่พื้นฐานสำคัญของการสื่อสารในทุกสังคมก็ตาม แต่หน้าที่ในการให้บริการบันเทิงก็ได้ทวีความสำคัญ และเป็นที่ยอมรับแพร่หลายมากในสังคมสมัยใหม่ หน้าที่ด้านการบันเทิงนี้ แตกต่างจากหน้าที่ที่กล่าวมาแล้วในแง่เนื้อหาและผลของการสื่อสาร แทนที่จะเป็นการเสนอข่าวสารอย่างตรงไปตรงมา และอธิบายความเห็นอย่างชัดเจนและมีสาระประโยชน์ เนื้อหาของการสื่อสารเพื่อการบันเทิง อาจมุ่งเน้นให้ผู้รับสารเกิดความสงสัย คลุ้มเครือ ตลกขบขัน หรือวาดมโนภาพไปต่าง ๆ นานา การสื่อสารประเภทนี้มุ่งเร้าความรู้สึกและอารมณ์ (emotional) ของผู้รับสารเสียมากกว่าจะเร้าที่จุดการรับรู้และพฤติกรรม (cognitive and behavior) ด้วยเหตุนี้ ผลที่เกิดขึ้นกับผู้รับสารจึงมักเป็นผลระยะสั้น เช่น รู้สึกขบขัน เศร้าเสียใจชั่วครู่ชั่วครว ไม่ถึงผลระยะยาวซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และพฤติกรรม หรือการเรียนรู้อันเกิดจากหน้าที่ ด้านการให้ข่าวสาร การชักจูง และการให้สาระความรู้ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

การสื่อสารมีผลโดยตรงต่อกระบวนการขั้นพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลง และการปรับตัวเข้ากับ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น นั่นคือ การสื่อสารจะเป็นตัวกำหนดการเปลี่ยนแปลงว่า จะเกิดขึ้นหรือไม่ เพราะการสื่อสารมีอิทธิพลต่อความคิดของคน และมีผลต่อการกำหนดโลกทัศน์ของคน ในการวิเคราะห์ ผลของการสื่อสาร มักแยกพิจารณาตามระดับหรือหน่วยของการวิเคราะห์ โดยอาจแยกเป็นระดับบุคคล กับระดับส่วนรวม

ในระดับบุคคล ซึ่งเป็นระดับจุลภาคนั้น ผลของการสื่อสารมักจะปรากฏออกมาในรูปของการ เปลี่ยนแปลงระดับความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมของคนเกี่ยวกับประเด็นหัวข้อ หรือปัญหาอย่างใด อย่างหนึ่ง ในระดับส่วนรวมซึ่งถือว่าเป็นระดับมหภาค มีการวิจัยมุ่งเน้น "ผล" ของการสื่อสารกับ ปรากฏการณ์ทางสังคมอื่น ๆ เช่น ผลของการสื่อสารมวลชนกับสังคมมวลชน (mass society) และ วัฒนธรรมมวลชน (mass culture) ปัญหาที่มีผู้ค้นคว้ามากโดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนา ก็คือ ผลของสื่อมวลชนกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม หรือ การพัฒนา มีนักวิชาการที่มีชื่อเสียงหลายคนเสนอ ไว้ว่าการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและหน้าที่ของสังคมและการพัฒนาประเทศนั้นเกิดขึ้นเนื่องจากผลของ การสื่อสาร ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดก็คือการค้นคว้าเกี่ยวกับผลของการสื่อสารมวลชนกับระยะเวลา ก่อน-หลังของการรับความคิด การรับเอาสิ่งใหม่หรือนวัตกรรม (innovativeness) เป็นต้น

การพิจารณาผลของการสื่อสารควรจะได้คำนึงถึงปัจจัยด้านเวลา (time) ด้วย โดยแยกออกเป็น "ผลระยะสั้น" (short-term effect) และ "ผลระยะยาว" (long-term effect) มีการวิจัยจำนวนมากที่เน้นเฉพาะผลของการสื่อสารระยะสั้น เช่น การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ การชักจูงให้ยอมรับความคิด การปฏิบัติการปลูกฝังความเชื่อ เป็นต้น ส่วนในด้านผลระยะยาวนั้น นักวิชาการทั้งหลายเชื่อว่า สื่อมวลชนมีผลอย่างมากในระยะยาว เช่น ผลของสื่อมวลชนต่อการสร้าง "บรรยากาศของกระบวนการเปลี่ยนให้เป็นสมัยใหม่" ในประเทศที่กำลังพัฒนา หรือการสร้างการเรียนรู้ทางการเมืองแก่เยาวชน เป็นต้น

ปัจจัยอีกอย่างหนึ่ง ควรคำนึงถึงในการวิเคราะห์ผลของการสื่อสารโดยเฉพาะสื่อมวลชนคือ "ผลโดยตรง" และ "ผลทางอ้อม" กล่าวคือ การสื่อสารอาจก่อให้เกิดผลโดยตรงต่อผู้รับสาร เช่น การอ่านหนังสือพิมพ์ทำให้คนไปลงคะแนนเสียงมากขึ้น หรือการสื่อสารอาจก่อให้เกิดผลทางอ้อม โดยผ่านตัวแปรอื่น เช่น จากตัวอย่างข้างต้น การอ่านหนังสือพิมพ์ทำให้คนมีความรู้มากขึ้น และความรู้ที่ตนเองมีส่วนช่วยให้เขาตัดสินใจไปลงคะแนนเสียงมากขึ้นตามไปด้วย เป็นต้น

การรับข่าวสารมีความเกี่ยวข้องอยู่กับ "ความไม่แน่นอน" (uncertainty) อยู่มาก ในสถานการณ์ทั่วไป ข่าวสารจะช่วยลดความไม่แน่ใจของบุคคล กล่าวคือ การที่คนเราจะตัดสินใจรับรู้หรือยอมรับสิ่งของ เหตุการณ์ หรือแนวความคิดอะไรสักอย่างหนึ่งนั้น ขึ้นอยู่กับลักษณะข่าวสารที่เขาได้รับ ถ้าหากเขาได้รับข่าวสารที่เป็นประโยชน์มากเท่าไรก็สามารถตัดสินใจรับรู้ หรือยอมรับง่ายเข้า ความไม่แน่ใจก็ลดน้อยลงไปในกรณีตรงกันข้ามถ้าขาดข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งของ เหตุการณ์หรือแนวความคิดนั้น ความไม่แน่ใจก็มีมาก ทำให้ยากที่จะตัดสินใจรับรู้หรือยอมรับได้ เช่น เราอ่านพบรูปสัตว์ประหลาดในหนังสือพิมพ์ เราเริ่มมีความคิดว่าสัตว์ประหลาดนั้นน่าจะอาศัยอยู่ที่ใดสักแห่งหนึ่งในขณะเดียวกันนั้นก็เกิดความสงสัยว่า สัตว์ที่มีลักษณะตามที่อ่านพบนี้มีอยู่จริงหรือไม่ อาจเป็นเพียงภาพวาดก็ได้ การที่คิดว่าสัตว์นั้นมีอยู่จริงหรือไม่ คือ ลักษณะของความไม่แน่ใจ ในบางกรณีความไม่แน่ใจอาจประกอบด้วยข้อเลือก (alternatives) มากกว่าสองข้อขึ้นไป การที่เราจะตัดสินใจเชื่อหรือยอมรับข่าวสารคือรูปสัตว์ประหลาดนั้น จำเป็นที่จะต้องแยกพิจารณาและแปลความหมายของข่าวนั้น โดยอาศัย

หลักฐานและข้อมูลอื่น ๆ ประกอบ เช่น ในการมีอาจพิจารณาเปรียบเทียบคุณสมบัติของสัตว์ประหลาดนั้นกับสัตว์ที่เราคุ้นเคยก็ได้ ถ้าเราได้รับข่าวสารเกี่ยวกับสัตว์นั้นมากเท่าใดความไม่แน่ใจก็ลดน้อยตามไปด้วย¹⁷

ดังนั้น ถ้ากลับมาพิจารณาถึงข่าวสาร โดยพิจารณาจากองค์ประกอบต่าง ๆ ของการสื่อสาร ก็อาจแยกความหมายของการสื่อสารได้เป็น 3 ประเด็นคือ¹⁸

1. มองในแง่องค์ประกอบของกระบวนการสื่อสาร ข่าวสารอาจหมายถึงสัญลักษณ์ (symbols) หรือ เนื้อหา (content) ของข่าวสารก็ได้
2. มองในแง่องค์ประกอบด้านผลของกระบวนการสื่อสาร ถ้าแบ่งผลของการสื่อสารที่มีต่อมนุษย์ออกเป็น 3 ระดับคือ ความรู้ (knowledge) ที่สคนคติ (attitude) และพฤติกรรม (behavior) แล้ว ส่วนมากเข้าใจว่าข่าวสาร มีลักษณะเช่นเดียวกับความรู้ เช่น ระดับข่าวสารที่บุคคลได้รับจากสื่อมวลชน เป็นต้น
3. มองในแง่หน้าที่ของการสื่อสาร อาจเห็นความแตกต่างระหว่างหน้าที่ด้านการให้ข่าวสารและหน้าที่ด้านการชักจูงของการสื่อสาร หน้าที่ด้านการให้ข่าวสารเน้นเรื่องการเสนอข้อเท็จจริงและข่าว ส่วนหน้าที่ด้านการชักจูงของการสื่อสารเน้นเรื่องความเห็น (opinion)

¹⁷บุญเลิศ, "การสื่อสาร โครงสร้างและหน้าที่ในสังคม," หน้า 8.

¹⁸สนั่น ปัทมทิน (บรรณาธิการ), ศัพทานุกรมสื่อสารมวลชน (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2520), หน้า 44-45.

ผลกระทบของข่าวสารทางการเมืองต่อกระบวนการทางการเมือง

นักรัฐศาสตร์หลายคนจัดเอา "ข่าวสาร" เป็นทรัพยากรทางการเมืองอย่างหนึ่งซึ่งเป็นตัวกำหนดอำนาจ หรืออิทธิพลทางการเมืองของบุคคล¹⁹ นอกเหนือจากทรัพย์สินสมบัติ ฐานะทางสังคม ตำแหน่งหน้าที่ อำนาจหน้าที่ การศึกษา การครอบครองอำนาจรัฐ ฯลฯ ข่าวสารทางการเมืองจะมีความเกี่ยวข้องอย่างมากกับความสนใจ ความกระตือรือร้นทางการเมือง ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ข่าวสารจะช่วยลดความไม่แน่ใจ (uncertainty) และช่วยให้การตัดสินใจมีประสิทธิภาพมากขึ้น ความรู้สึกไม่แน่ใจทางการเมือง ความรู้สึกว่าตนเองมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องการเมือง ดูเหมือนจะเป็นที่มาที่สำคัญของความนิ่งเฉยทางการเมือง ระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยจึงไม่สามารถจะเป็นไปได้ ถ้าประชาชนทั่วไปไม่มีความรู้ถึงความเป็นไปของการเมืองการปกครองบ้างเลย²⁰

จากการศึกษาของ อัลมอนต์ และ เวอร์บา พบว่า ความรู้สึกมีความสามารถในทางการเมืองในระบบประชาธิปไตย (democratic competence) ซึ่งเป็นความรู้สึกทางการเมืองที่จำเป็นสำหรับการดำเนินการปกครองแบบประชาธิปไตยนั้น มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการมีข้อมูลข่าวสารที่เที่ยงตรงเกี่ยวกับประเด็นปัญหาและกระบวนการทางการเมือง²¹ รวมทั้งเกี่ยวข้องกับความสามารถในการใช้ข้อมูลข่าวสารในการวิเคราะห์ทำความเข้าใจกับปัญหาต่าง ๆ การที่บุคคลมีข้อมูลข่าวสารเพิ่มขึ้นจะทำให้บุคคลมีการประเมินคุณค่า และกำหนดข้อตัดสินใจในประเด็นต่าง ๆ ได้อย่างมั่นคงขึ้น

---

¹⁹Robert A. Dahl, Modern Political Analysis (Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice-Hall, 1963, pp.5-6 และ Warren F. Illchman, T.Uphoff, The Political Economy of Change(Berkeley: University of California Press, 1969), Chepter 3.

²⁰Jame D. Barber, Citizen Politics : An Introduction to Political Behavior (Chicago : Markham Publishing, 1969) p. 38.

²¹Gabriel A. Almond and Sidney Verba, The Civic Culture : Political Attitudes and Democracy in Five Nation (Boston : Little, Brown and Company, 1965)

เช่น ในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง บุคคลที่ตัดสินใจว่าจะลงคะแนนเสียงผู้ใดในระบอบใด ๆ กับ วันเลือกตั้ง มักจะเป็นผู้ที่มีความรู้ข่าวสารเกี่ยวกับผู้สมัคร หรือนโยบายต่าง ๆ น้อยกว่าผู้ที่ได้กำหนด ข้อตัดสินใจของตนไว้ล่วงหน้า²² ถ้าจะกล่าวโดยสรุปแล้ว การสื่อสารและข่าวสารที่แต่ละบุคคลมีอยู่ จะมีผลต่อการปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงในระบบการเมือง เช่นเดียวกับที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลง และการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงอื่น ๆ ในสังคมนั่นเอง ข่าวสารการเมืองที่แต่ละบุคคลได้รับจะทำให้เกิดความรู้ทางการเมือง ความรู้สึกนึกคิดทางการเมืองตลอดจนพฤติกรรมทางการเมืองที่แตกต่าง กันออกไป

อีกประการหนึ่ง ข้อตกลงเบื้องต้นทางศาสตร์ข้อหนึ่งมีว่า "สิ่งต่าง ๆ จะปราศจากซึ่งความหมายถ้าสิ่งนั้นอยู่โดยลำพังตัวของมันเองโดด ๆ"²³ กล่าวคือเราจะรู้จักสิ่งต่าง ๆ ในจักรวาลนี้จากการที่สิ่งนั้นมีความสัมพันธ์ในทางใดทางหนึ่งกับสิ่งอื่น ๆ ความรู้เกี่ยวกับข่าวสารการเมืองของคนไทย จะไม่มีความหมายแม้แต่น้อย หากไม่พิจารณาไปถึงหน้าที่และบทบาทหรือความสำคัญของความรู้เกี่ยวกับข่าวสารการเมืองที่มีต่อระบบการเมืองไทย หรือความเกี่ยวเนื่องกับกระบวนการทางการเมืองไทย ในทางใดทางหนึ่งว่า ข่าวสารการเมืองมีความสัมพันธ์กับปัจจัยทางการเมืองที่มีต่อระบบการเมืองไทย หรือความเกี่ยวเนื่องกับกระบวนการทางการเมืองอื่น ๆ อย่างไร มีอิทธิพลต่อปัจจัยเหล่านั้นในทางใด บ้าง หรือส่งผลต่อกระบวนการทางการเมืองในแง่มุมต่าง ๆ อย่างไร ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ ก่อนที่จะได้ทำการวิเคราะห์ถึงอิทธิพลของการรับรู้เหตุการณ์ทางการเมือง ที่มีผลต่อพฤติกรรมทางการเมืองลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง จึงสมควรที่จะได้พิจารณาสภาพของกระบวนการทางการเมือง และความสัมพันธ์ของความรู้เกี่ยวกับข่าวสารการเมืองที่มีต่อปัจจัยทางการเมืองอื่น ๆ อันเป็นการกำหนดกรอบแนวความคิดในการศึกษาและทำให้เห็นถึงความสำคัญของข่าวสารการเมืองต่อพฤติกรรมทางการเมืองและกระบวนการทางการเมืองชัดเจนยิ่งขึ้น

²²Chaffee, Political Communication.

²³Carl Lastrucci, The Scientific Approach (Cambridge :Schenkman, 1963), pp. 37-47.

ระบบการเมืองไทยยึดหลักความคิดของการปกครองระบอบประชาธิปไตย หน้าที่และบทบาทหลักของพลเมืองตามแนวความคิดนี้ คือส่วนที่ป้อนเข้าสู่ตัวระบบด้วยการเรียกร้องสิ่งที่มีคุณค่า (value) และการให้การสนับสนุนแก่อำนาจหน้าที่ของระบบการเมืองไทยในการจัดสรรสิ่งที่มีคุณค่านั้น บทบาทและหน้าที่หลักดังกล่าวนี้กล่าวโดยสรุปได้แก่การมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมืองในฐานะพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยของไทย มีโครงสร้างเน้นประชาธิปไตยแบบประชาชนมีส่วนร่วม (participative democracy)

ไมรอน ไวน์เนอร์ อธิบายว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองหมายถึง "ปฏิบัติการโดยสมัครใจใด ๆ ที่ไม่ว่าจะสำเร็จผลหรือไม่ก็ได้ มีการจัดองค์การหรือไม่ก็ได้ จะเกิดขึ้นเป็นครั้งคราวหรือต่อเนื่องก็ได้ และจะใช้วิธีที่ถูกต้องโดยได้รับการยอมรับตามกฎหมายหรือไม่ก็ได้ แต่การกระทำนั้นต้องมุ่งที่จะมีอิทธิพลต่อการเลือกนโยบายสาธารณะ การบริหารนโยบายสาธารณะ และการเลือกผู้นำทางการเมือง ทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น"²⁴ จากความหมายนี้ ไวน์เนอร์ ได้เน้นประเด็นสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมือง 3 ประเด็น คือ ต้องเป็นการกระทำที่มีใช่เพียงความรู้สึกหรือทัศนคติประการที่สอง หมายความว่าเฉพาะกิจกรรมหรือการกระทำที่เป็นไปโดยสมัครใจ (voluntary) ไม่รวมถึงการกระทำที่ไม่ได้เป็นไปโดยสมัครใจ เช่น การถูกเกณฑ์ทหาร หรือการเสียภาษี และประการที่สาม การใช้ความหมายนี้พึงใช้กับระบบการเมืองที่ประชาชนสามารถมีส่วนร่วม ในการคัดเลือกเจ้าหน้าที่ผู้บริหารงานของรัฐบาลในระดับใดระดับหนึ่งด้วย

²⁴Myron Weiner, "Political participation : Crisis of political process." in Leonard Binder (ed.), Crisis and Sequences in Political Development (Princeton: Princeton University Press, 1971), pp. 161-164.

อิทธิพลของข่าวสารทางการเมืองต่อการกล่อมเกลาริเริ่มรู้ทางการเมือง²⁵

ข่าวสารทางการเมือง นับว่ามีบทบาทสำคัญต่อกระบวนการกล่อมเกลาริเริ่มรู้ทางการเมืองของประชาชน กล่าวคือ การที่ประชาชนทราบข่าวสารทางการเมือง จะมีผลกระทบต่อ การริเริ่มรู้ทางการเมืองของประชาชนโดยตรง โดยส่วนใหญ่ข่าวสารทางการเมืองมักจะถูกรายงานโดยผ่านสื่อมวลชน ซึ่งเป็นสถาบันหนึ่งที่มีความสำคัญในกระบวนการกล่อมเกลาริเริ่มรู้ทางการเมือง การถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารไปสู่ประชาชนนี้ นอกจากจะทำให้ประชาชนได้ทราบถึงความคิดเห็นของคนแล้ว บางครั้งสื่อสารมวลชนยังอาจเป็นผู้นำทางความคิดเห็น (opinion leadership) ทำให้เกิดทัศนคติและความคิดเห็นทางการเมืองต่าง ๆ

การทราบข่าวสารเกี่ยวกับเหตุการณ์ทางการเมืองจะมีผลให้เกิดความเชื่อ ความรู้สึก ความต้องการ ทัศนคติ ความคิดเห็น ตลอดจนพฤติกรรมต่าง ๆ ในกระบวนการกล่อมเกลาริเริ่มรู้ทางการเมืองได้

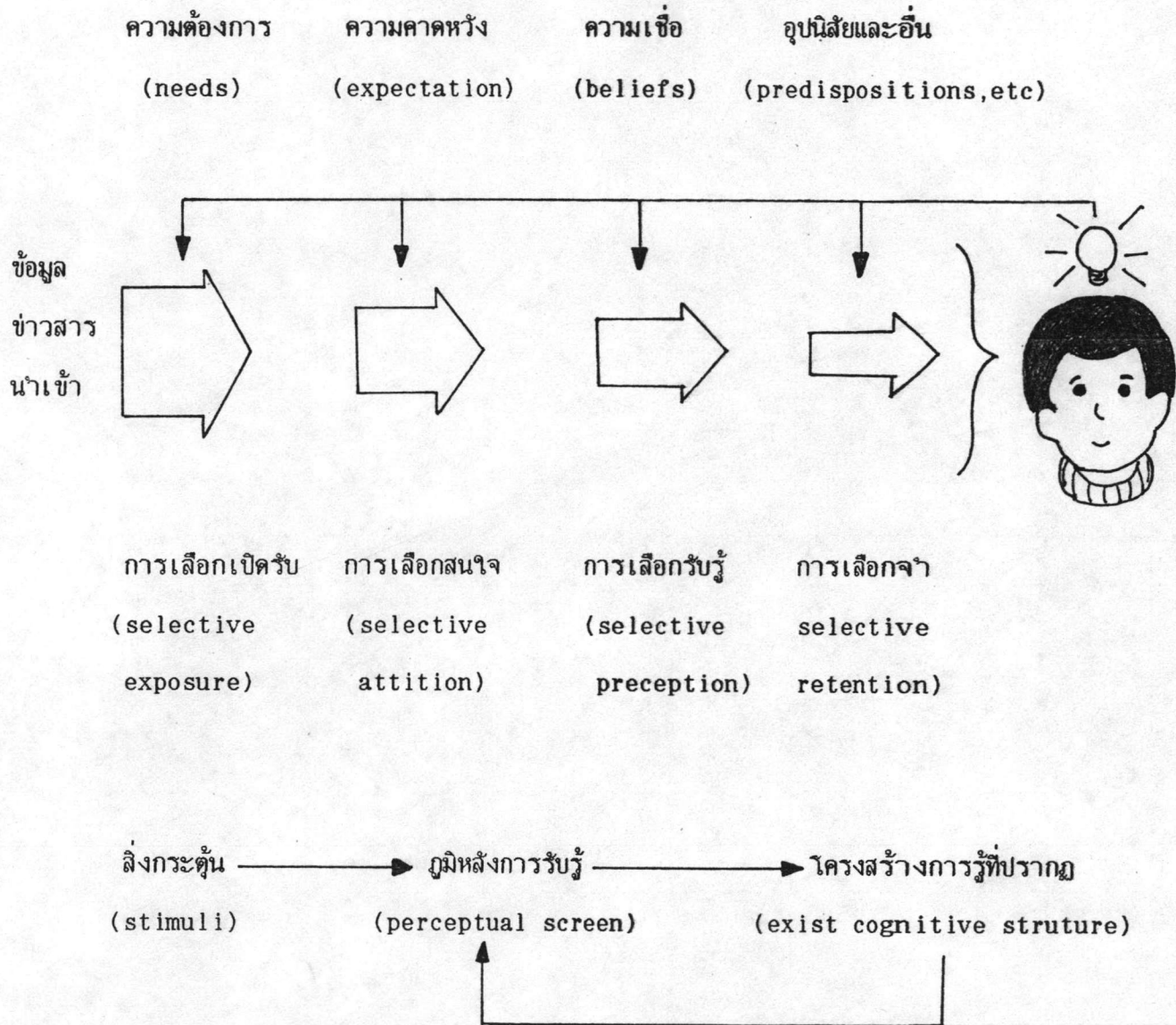
เพื่อให้เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลข่าวสารกับทัศนคติของบุคคล โปรดดูรูปที่ 2.2

---

²⁵ อังเงิน นฤพนธ์ เศรษฐสุวรรณ, "บทบาทการสำรวจประชามติในฐานะข่าวสารการเมือง ศึกษาเฉพาะกรณีการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 7 มกราคม 2533" (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533), หน้า 32-35.

รูปที่ 2.2

ความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลข่าวสารกับทัศนคติของบุคคล

ที่มา : Jacob B. Manheim, The Politicals Within, Second Edition
(New York : Longman Inc., 1982)

จากรูปที่ 2.2 แสดงให้เห็นว่าข่าวสารต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดทัศนคติ ความคิดเห็น ค่านิยม และความเชื่อของบุคคลนั้น มีกระบวนการกลั่นกรองและเลือกสรรตามลำดับ ดังนี้

ขั้นแรก เมื่อข่าวสารซึ่งเป็นสิ่งเร้า (stimulus) ผ่านเข้ามาในระบบรับรู้ข่าวสารของบุคคล บุคคลผู้รับข่าวสารจะเลือกเปิดรับและเลือกสนใจ (Selective Exposure and Selective Attention) ต่อแหล่งข่าวดังกล่าว เช่น การเลือกรับฟังข่าวสารจากการสนทนาระหว่างบุคคลมากกว่าการรับฟังจากสื่อมวลชน เป็นต้น

ทฤษฎีการเปิดรับข่าวสารนี้ มีการศึกษาวิจัยกันอย่างกว้างขวาง โดยพบว่า การเลือกเปิดรับและเลือกสนใจข่าวสารนั้น มีความสัมพันธ์กับปัจจัยต่าง ๆ เช่น ทัศนคติเดิมของผู้รับข่าวสาร ภูมิหลังการรับรู้ (perceptual screen)²⁶ เป็นต้น

ทฤษฎีดังกล่าว ชี้ให้เห็นว่า เมื่อมีการเปิดรับข้อมูลข่าวสาร บุคคลจะพยายามหาความสอดคล้องกันระหว่างความคิดและพฤติกรรมของตน กล่าวคือหากความคิดเห็นหรือข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ที่รับเข้ามาใหม่สอดคล้องกับทัศนคติหรือภูมิหลังการรับรู้เดิมของตนแล้ว บุคคลนั้นก็มีแนวโน้มที่จะเลือกเปิดรับหรือเลือกสนใจในข่าวสารข้อมูลนั้น ๆ

การเลือกเปิดรับและเลือกสนใจข่าวสารที่สอดคล้องกับทัศนคติ และภูมิหลังการรับรู้ ซึ่งประกอบด้วย ความต้องการ ความคาดหวัง ประสพการณ์ ความเชื่อ ทัศนคติ ความเข้าใจ แรงจูงใจ และสภาวะทางร่างกายและอารมณ์ เป็นต้น แสดงให้เห็นถึงปัจจัยทางจิตวิทยาส่วนบุคคลของผู้รับข่าวสารที่มีต่อกระบวนการเลือกรับรู้ข่าวสาร นอกจากนี้ การเลือกเปิดรับและเลือกสนใจข่าวสาร ยังต้องพิจารณาร่วมกับปัจจัยทางสังคมอื่น ๆ ด้วย เช่น ปัจจัยทางอุดมการณ์ทางการเมือง เป็นต้น

---

²⁶ผู้สนใจรายละเอียด โปรดดู พิสมัย วิบูลสวัสดิ์ และคณะ, จิตวิทยาสังคมร่วมสมัย (โครงการตำราคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2528) และ Jacob B. Manheim, The Politics Within : A Primer in Political Attitudes and Behavior. Second Edition (New York : Longman Inc., 1982).

ขั้นที่สอง การเลือกรับรู้หรือเลือกตีความ (selective perception or selective interpretation) ถือเป็นกระบวนการกลั่นกรองในขั้นต่อมา คือเมื่อบุคคลเลือกเปิดรับและเลือกสนใจข่าวสารจากแหล่งใดแหล่งหนึ่งแล้ว ข่าวสารดังกล่าวจะถูกตีความตามภูมิหลังการรับรู้ของบุคคลนั้น ความหมายของข่าวสารที่ส่งไป มิได้อยู่ที่ตัวอักษรรูปภาพ คำพูด หรือสัญลักษณ์อื่น ๆ ในตัวของมันเอง แต่จะขึ้นอยู่กับกรับรู้หรือการแปลความของบุคคลที่ได้รับข่าวสารนั้น ๆ ตัวอย่างเช่น บางกรณีอาจพบว่า ในการดูภาพเปลือยแผ่นเดียวกัน บางคนอาจมองว่าเป็นศิลปะ ในขณะที่บางคนอาจมองว่าเป็นอนาจารเช่นนี้ เป็นต้น

ขั้นที่สาม กระบวนการเลือกจดจำ (selective retention) เป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการเลือกสรรข่าวสาร ที่อาจมีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดของบุคคลได้ คือ เมื่อข่าวสารผ่านกระบวนการจากขั้นที่หนึ่งและสองมาแล้ว ผู้รับข่าวสารยังมีโอกาสที่จะปฏิเสธข่าวสารนั้นได้ ในขั้นตอนสุดท้ายนี้ การเลือกที่จะรับหรือปฏิเสธข่าวสารจะขึ้นอยู่กับความสนใจ ความต้องการและทัศนคติของผู้รับข่าวสารที่มีต่อข่าวสารนั้น ๆ ตัวอย่างเช่น จะสังเกตเห็นได้ว่าการถ่ายทอดข่าวสารจากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่ง เรื่อย ๆ ไปนั้น ผู้รับข่าวสารในทอดหลัง ๆ มักจะถ่ายทอดข่าวสารไปยังผู้รับคนอื่นในลักษณะที่ไม่ตรงกับข้อความหรือเนื้อความเดิมที่ตนได้รับมา ทั้งนี้เพราะผู้รับข่าวสารแต่ละคนจะเลือกจดจำเฉพาะข่าวสารที่ตนเห็นว่าควรค่าแก่การจดจำและนำไปถ่ายทอดต่อเท่านั้น

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการก่อตัวในโครงสร้างการรับรู้ตามกระบวนการกล่อมเกลา เรียนรู้ทางการเมืองของบุคคลนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ ในทางจิตวิทยา เช่น ภูมิหลังการรับรู้ข่าวสารหรืออิทธิพลของสภาพแวดล้อมทางสังคม เป็นต้น

โดยสรุป การรับรู้ข่าวสารทางการเมืองกับการถ่ายทอดข่าวสารในกระบวนการกล่อมเกลา-เรียนรู้ทางการเมืองนี้ นอกจากจะช่วยจัดระเบียบความคิดและการรับรู้ข่าวสารของบุคคลแล้ว ยังมีส่วนช่วยปลูกฝังทัศนคติ ค่านิยม และอุดมการณ์ ตลอดจนการกำหนดแบบแผนพฤติกรรมทางการเมืองให้แก่ประชาชนอีกด้วย เช่น พฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองในการนิการไปใช้สิทธิออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้ง เป็นต้น

อิทธิพลของข่าวสารทางการเมืองต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ²⁷

ทัศนคติของบุคคลสามารถจะถูกทำให้เปลี่ยนแปลงได้หลายวิธี อาจจะโดยวิธีที่บุคคลได้รับข่าวสารต่าง ๆ ซึ่งข่าวสารนั้นอาจจะมาจากบุคคลอื่นหรือมาจากอุปกรณ์สื่อสารมวลชนต่าง ๆ ข่าวสารที่ได้รับนี้จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงส่วนประกอบของทัศนคติทางด้านความรู้หรือการรับรู้ (cognitive component) เป็นที่เชื่อกันว่าถ้าส่วนประกอบส่วนใดส่วนหนึ่งเปลี่ยนแปลง ส่วนประกอบด้านอื่นจะมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงด้วยเช่นเดียวกัน เช่น ถ้าส่วนประกอบของทัศนคติทางด้านความรู้เปลี่ยนแปลงก็มีแนวโน้มทำให้ส่วนประกอบทางด้านอารมณ์ (affective component) และส่วนประกอบทางด้านปฏิบัติการปฏิบัติ (behavioral component) เปลี่ยนแปลงด้วย นอกจากนี้ทัศนคติอาจจะเปลี่ยนแปลงโดยบุคคลนั้นได้รับประสบการณ์ เช่น บุคคลหนึ่งอาจจะไม่ชอบนิโกร แต่ถ้าเขามีประสบการณ์โดยตรงจากการได้พบกับนิโกรที่มีความประพฤติเรียบร้อย พุคชาติ ฉลาด สิ่งเหล่านี้จะทำให้ความเชื่อหรือความไม่ชอบนิโกรดั้งเดิมเปลี่ยนแปลงได้ นอกจากนี้เนื่องมาจากการมีประสบการณ์ที่นำความพอใจมาให้เขาเกี่ยวกับการได้สังสรรค์กับนิโกรนี้ จะมีส่วนทำให้ส่วนประกอบทางด้านอารมณ์หรือความรู้สึกเปลี่ยนไปในทางดีต่อนิโกรคนอื่น ๆ ด้วย

การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ อาจจะเกิดได้จากการเปลี่ยนแปลง ของการรับรู้ของบุคคล (perception) การเปลี่ยนแปลงการรับรู้นี้เกิดจากองค์ประกอบหลาย ๆ อย่าง เช่น อิทธิพลจากบุคคลอื่น การโฆษณาชวนเชื่อ เป็นต้น โดยที่จริงแล้วการเปลี่ยนแปลงทัศนคติส่วนมากแล้ว ไม่ได้สืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนค่านิยม (value) ของบุคคล แต่มาจากการเปลี่ยนแปลงการยอมรับในสถานการณ์หนึ่ง ๆ ซึ่งสัมพันธ์กับค่านิยมที่บุคคลนั้นเผชิญ

การเปลี่ยนแปลงทัศนคติอาจจะเกิดได้จากการเปลี่ยนแปลงภาวะการจูงใจ (motivation) ในตัวบุคคล โดยปกติแล้วข่าวสารใหม่และการรับรู้จะช่วยทำให้ภาวะการจูงใจในตัวบุคคลเปลี่ยนแปลงและในทางตรงกันข้าม การเปลี่ยนแปลงภาวะการจูงใจของบุคคลจะทำให้การรับรู้ของบุคคลที่มีต่อสถานการณ์หนึ่ง ๆ เปลี่ยนแปลงไป และทำให้ทัศนคติของบุคคลนั้นเปลี่ยนแปลงไปด้วย

²⁷ประภาเพ็ญ สุวรรณ, ทัศนคติ: การวัด การเปลี่ยนแปลง และพฤติกรรมอนามัย

(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2520), หน้า 84-92.

วิธีการอย่างอื่นที่สามารถทำให้ทัศนคติของบุคคลเปลี่ยนแปลง ได้แก่การชงคบให้บุคคลปฏิบัติ บางสิ่งบางอย่างเช่น การออกกฎข้อบังคับหรือออกกฎหมาย เพื่อให้ปฏิบัติในสิ่งบางอย่างอาจจะมีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในส่วนประกอบของทัศนคติบางส่วนได้

นอกจากนี้ ทัศนคติอาจจะทำให้เปลี่ยนแปลงโดยใช้วิธีการที่เรียกว่า psychotherapy โดยการหาวิธีการจะทำให้บุคคลได้มีความเข้าใจอย่างทะลุปรุโปร่ง (insight) เกี่ยวกับเหตุผลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่เขามีทัศนคติอย่างนั้น ๆ ซึ่งการทำให้เกิด insight ในบุคคลนั้นจะทำได้โดยการให้รางวัลหรือสิ่งตอบแทนต่าง ๆ ที่นำความพอใจมาให้บุคคลนั้น หรืออาจจะทำโดยการสร้างสิ่งเร้าบางอย่างที่ก่อให้เกิดความกังวลใจ

จะเห็นว่าสิ่งที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคตินั้น เริ่มต้นด้วยองค์ประกอบที่สำคัญอันหนึ่ง คือ แหล่ง หรือ source ของการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ แหล่งนี้อาจจะเป็นบุคคลคนเดียว กลุ่มบุคคล หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์หรือสิ่งที่จะก่อให้เกิดทัศนคตินั้นโดยตรง แหล่งเหล่านี้จะสร้างข่าวสาร (message) ขึ้นมา ซึ่งอาจจะออกมาโดยจากการพูดหรือการกระทำของบุคคลเดียว กลุ่มบุคคลจากข่าวในหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ หรือประสบการณ์โดยตรงของบุคคล

จะเห็นว่าอิทธิพลของแหล่งและข่าวสาร จะมีมากหรือน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับธรรมชาติของผู้รับหรือกลุ่มบุคคล (audience) ที่อยากจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ลักษณะบุคลิกภาพบางอย่างของผู้ฟัง อาจจะเป็นส่วนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง หรือไม่เปลี่ยนแปลงก็ได้ ตัวอย่างเช่น บุคคลที่ขาดความเชื่อมั่นในตัวเอง อาจจะทำให้เกิดความรู้สึกว่าเขาไม่สามารถที่จะเข้าใจข่าวสารต่าง ๆ ที่มาทางด้านสื่อมวลชนได้ สิ่งนี้อาจจะทำให้เขาไม่สนใจในข่าวสารเหล่านั้นเลยก็ได้ เช่นเดียวกับบุคคลที่มีความเชื่อมั่นในตัวเองสูง และมีความรู้สึกที่ตัวเขาว่ารู้ทุกสิ่งอย่าง ก็อาจจะไม่สนใจข่าวสารต่าง ๆ ที่ส่งผลมาจากสื่อมวลชนก็ได้ สิ่งเหล่านี้เป็นอุปสรรคในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของบุคคลที่มีลักษณะบุคลิกภาพเฉพาะอย่าง

McGuire²⁸ ได้อธิบายถึงขั้นตอนของขบวนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ประกอบด้วยขั้นต่าง ๆ

5 ขั้นด้วยกัน คือ

1. การใส่ใจ (attention)
2. ความเข้าใจ (comprehension)
3. การบงเกิด (yielding)
4. การเก็บเอาไว้ (retention)
5. การกระทำ (action)

นอกจากนี้ McGuire ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า ถ้าขบวนการสื่อความหมายหรือการติดต่อข่าวสารทำให้ผู้รับเกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติแล้ว จะเกิดขั้นต่าง ๆ ดังกล่าวข้างบนในตัวผู้รับ และขั้นตอนเหล่านี้จะต้องเกิดทุกขั้นตอน ไม่ใช่เกิดเพียงขั้นที่หนึ่งขั้นใดขั้นหนึ่งเท่านั้น การที่ขั้นตอนเหล่านี้จะเกิดในบุคคลหรือไม่นั้น จะต้องอาศัยองค์ประกอบต่าง ๆ หลายองค์ประกอบ องค์ประกอบบางอย่าง เช่น ความสามารถทางสติปัญญา ความขัดแย้งของข่าวสารหลาย ๆ อย่าง ฐานะทางเศรษฐกิจและอื่น ๆ สิ่งเหล่านี้อาจจะมีส่วนทำให้ขั้นบางขั้นไม่เกิดขึ้นก็ได้ สรุปแล้วในการศึกษาขบวนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเราจะต้องพิจารณาถึงสิ่งที่เกิดขึ้นจากการที่ ใคร (who) พูดอะไร (what) พูดอย่างไร (how) พูดกับใคร (to whom) และเกิดอะไรขึ้น (effect) ในที่นี้

- ใคร (who)   ก็คือ แหล่งข่าว (source)
- อะไร (what)   ก็คือ ข่าว (message)
- อย่างไร (how)   ก็คือ วิธีการส่งข่าว (channel)
- ให้กับใคร (to whom)   ก็คือ ผู้รับหรือผู้ฟัง (receiver) นั่นเอง
- ผลที่เกิดขึ้น (effect) ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงของการใส่ใจ (attention) ความเข้าใจ (comprehension) การบงเกิด (yielding) การเก็บเอาไว้ (retention) และการกระทำ (action)

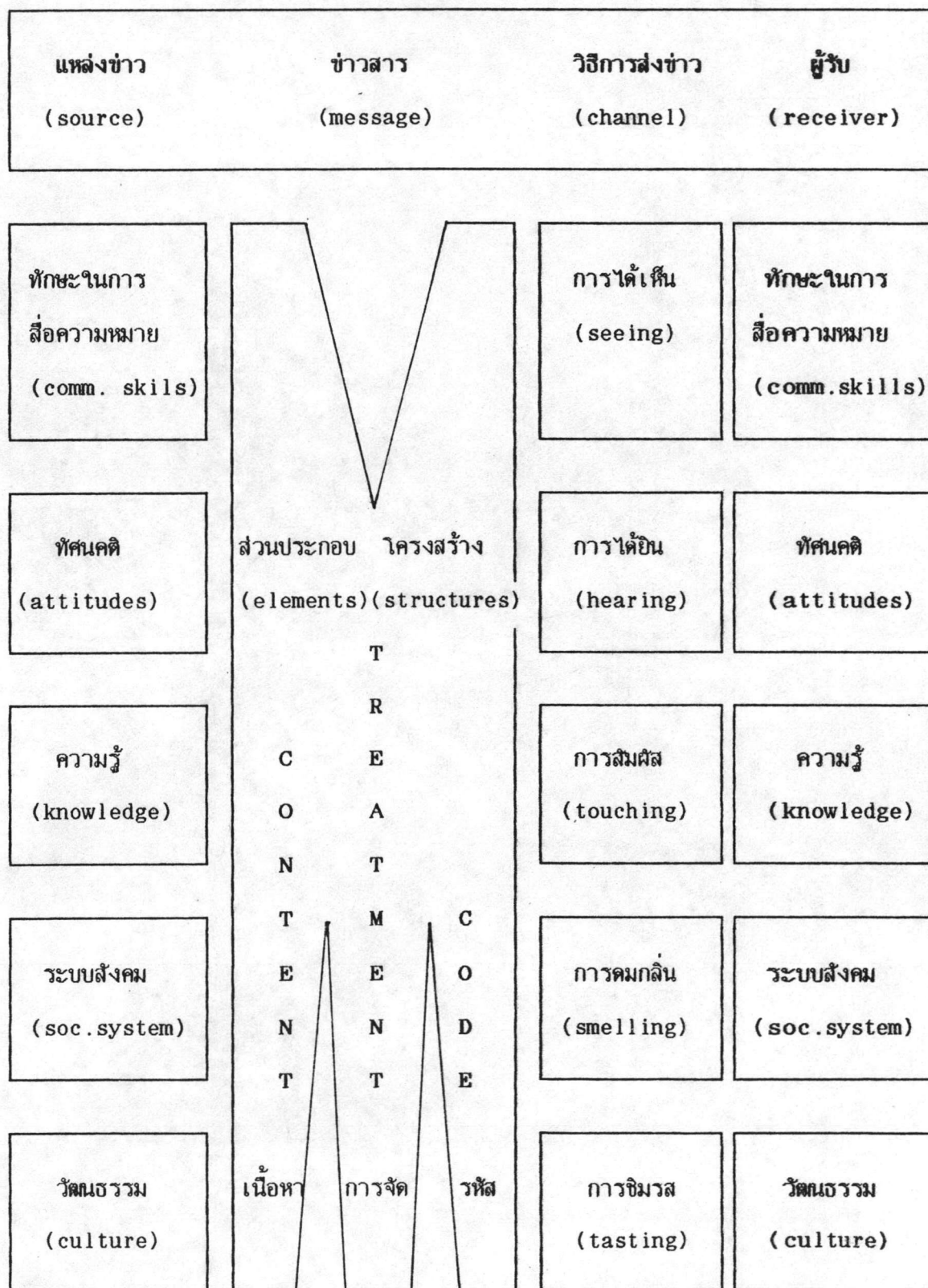
²⁸W. J. McGuire, "Personality and Susceptibility to Social Influence" in E.F. Borgotta & W.W. Lambert (Eds.) Handbook of Personality Theory and Research (Chicago : Rand McNally, 1968).

จะเห็นว่ากลุ่มของแหล่งข่าว ข่าว วิธีการส่งข่าว และผู้รับนี้ รวมเรียกว่าเป็นตัวแปรอิสระ (independent variables) ที่ไม่ต้องพึ่งอย่างอื่นแต่จะมีผลต่อตัวแปรที่ไม้อิสระ (ซึ่งได้แก่ ความใส่ใจ ความเข้าใจ การเกิดมีสิ่งใหม่ การเก็บเอาไว้ และการกระทำ) ขณะเดียวกันในกลุ่มของตัวแปรอิสระดังกล่าวก็จะมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันและเป็นความสัมพันธ์ที่สลับซับซ้อนมาก การเปลี่ยนแปลงทัศนคตินั้นถือว่าเป็นสิ่งที่สลับซับซ้อน มีองค์ประกอบต่าง ๆ เกี่ยวข้องมากมาย และขึ้นอยู่กับตัวแปรหลายอย่าง

เพื่อให้เข้าใจองค์ประกอบของขบวนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติโปรดดูรูปที่ 2.3

รูปที่ 2.3

องค์ประกอบของขบวนการสื่อความหมาย

ที่มา : ประภาเพ็ญ สุวรรณ, ทัศนคติ: การวัด การเปลี่ยนแปลง และพฤติกรรมอนามัย, หน้า 86.

ชนิดของแหล่งข่าวและชนิดของการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ²⁹

(types of sources and types of attitude change)

ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ซึ่งประกอบด้วยการยินยอม (compliance) การทำหรือคิดให้เหมือนบุคคลที่เราให้ความเชื่อถือ (identification) การเปลี่ยนแปลงทางด้านความคิด ความรู้สึกภายในของบุคคล (internalization) นั้น กระบวนการเหล่านี้ จะเป็นผลมาจาก "แหล่งข่าว" (source) มาก ลักษณะต่าง ๆ ของแหล่งข่าว เช่น พลัง ความน่าสนใจ ความสามารถ ฯลฯ จะมีผลต่อกระบวนการการเปลี่ยนแปลงทัศนคติดังกล่าวแล้ว

ความเชื่อถือได้ของแหล่งข่าว (source credibility)

Giffin³⁰ ได้สรุปว่า ผู้ฟังจะไว้วางใจผู้พูดหรือแหล่งข่าวมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับลักษณะของแหล่งข่าวบางอย่าง เช่น ความสามารถ (expertise) ความเชื่อมั่น (reliability) ความตั้งใจ (intention) ความกระตือรือร้น (activeness) ความเป็นที่ดึงดูดความสนใจ (attractiveness) ลักษณะแต่ละลักษณะดังกล่าวอาจจะมีผลซึ่งกันและกันก็ได้ เช่น ความเชื่อถือได้อาจจะขึ้นอยู่กับความเป็นไปได้และความแน่นอนของแหล่งข่าว ลักษณะบางอย่างของแหล่งข่าวอาจจะเพิ่มความสนใจและความเข้าใจให้กับผู้ฟัง แต่อาจจะลดความเชื่อถือได้ของแหล่งข่าว (เช่น แหล่งข่าวที่เป็นนักโฆษณาเดินตลาด เป็นต้น) ซึ่งจะทำให้การรับข่าวเอาไว้มากน้อยลงได้ แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์สิ่งแวดล้อม ปัจจัยบางอย่างอาจจะลดความเชื่อถือของแหล่งข่าว แต่อาจจะมียปัจจัยอย่างอื่นมาทำให้ความเชื่อถือนี้เพิ่มขึ้นก็ได้ในขณะเดียวกัน เช่น แหล่งข่าวอาจจะมีสติปัญญาสูง แต่ขณะเดียวกันมีความตั้งใจต่ำก็ได้

---

²⁹ประภาเพ็ญ สุวรรณ, ทัศนคติ: การวัด การเปลี่ยนแปลง และพฤติกรรมอนามัย, หน้า 88-92.

³⁰K. Giffin, "The Contribution of Studies of Source Credibility to a Theory of Interpersonal Trust in the Communication Process" Psychological Bulletin 68 (1967), pp.104-120.

มีข้อมูลจากบางแหล่งซึ่งยืนยันได้ว่า ไม่ว่าความเชื่อถือได้ของแหล่งข่าว (source) จะมีมากน้อยเพียงใดก็ตามย่อมจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติได้ ถึงแม้ว่าผู้รับจะไม่ได้เกิดการเรียนรู้เนื้อหาของข่าวสารก็ตาม แต่อาจจะมีทางเป็นไปได้ว่าความน่าเชื่อถือที่สูงของแหล่งข่าวจะเป็นเครื่องกระตุ้นหรือเป็นเครื่องเสริมกำลัง (reinforcement) ซึ่งจะเป็นการวางเงื่อนไขที่จะก่อให้เกิดหรือเกิดการเปลี่ยนแปลงในส่วนประกอบของทัศนคติทางด้านความรู้สึก (affective component) ได้ แต่การเปลี่ยนแปลงในส่วนประกอบด้านนี้ อาจจะไม่เกิดขึ้นตลอดช่วงของการเรียนรู้เนื้อหาทั้งหมด หมายถึง ส่วนประกอบทางด้านความรู้ (cognitive component) หรืออธิบายอีกแง่หนึ่งก็คือ เมื่อความเชื่อถือได้ของแหล่งข่าวไม่แน่นอน ข้อโต้แย้งต่าง ๆ ตลอดจนเนื้อหาของข่าวจะถูกนำมาพิจารณา ซึ่งหมายความว่า จะเกิดการเปลี่ยนแปลงของส่วนประกอบทางด้านความรู้ก่อน และสิ่งที่ตามมาคือ การเปลี่ยนแปลงของส่วนประกอบทางด้านความรู้สึก (affective component)³¹

ลักษณะอื่น ๆ ของแหล่งข่าวที่มีผลต่อประสิทธิภาพของข่าว ได้แก่ สติปัญญา ความสามารถ อายุ สถานภาพ ฯลฯ นอกจากนี้พบว่ากรณีที่แหล่งข่าวสรุปหลังจากให้ข่าวสารอะไรออกไป จะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ (ในช่วงระยะสั้น) มากกว่าในกรณีที่แหล่งข่าวไม่สรุปแต่เปิดโอกาสให้ผู้ฟังตัดสินใจเอง แต่อาจจะไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงระยะยาวหรือถาวรก็ได้

Hovland และ Weiss³² ได้ทำการศึกษาติดตามระยะยาวกับกลุ่มคนกลุ่มหนึ่ง ซึ่งในครั้งแรกเห็นด้วยกับข่าวสารซึ่งเผยแพร่โดยแหล่งข่าวที่น่าเชื่อถือได้ เมื่อช่วงระยะเวลาหนึ่งผ่านไปพบว่า

³¹W.J.McGuire, "The Nature of Attitudes and Attitude Change," in Gardner Lindzey and Elliot Aronson (Eds.) The Handbook of Social Psychology (Cambridge, Mass : Addison Wesley, 1969), pp.136-314.

³²C.I. Hovland and W. Weiss, "The Influence of Source Credibility on Communication Effectiveness," Pulic Opinion Quarterly 15 (1952), pp.635-650.

การเห็นด้วยของกลุ่มนี้ลดลง ขณะเดียวกันเปรียบเทียบกับอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งลักษณะแหล่งข่าวไม่น่าเชื่อถือ แต่พบว่า การเห็นด้วยกับข่าวสารของกลุ่มนี้มีมากขึ้นหลังจากช่วงระยะเวลาหนึ่งผ่านไป ผลการทดลองนี้ผู้ทดลองเรียกว่า "sleeper effect" ซึ่งพอจะอธิบายได้ว่า การเรียนรู้ เกี่ยวกับเนื้อหาของทั้งสองกลุ่มในขั้นแรกจะเกิดขึ้นเท่า ๆ กัน แต่ในกลุ่มที่มีแหล่งข่าวที่น่าเชื่อถือนั้น กลุ่มคนจะ "ยอมรับ" เนื้อหาหรือข้อโต้แย้งน้อยกว่า หลังจากช่วงระยะเวลาหนึ่งจะเกิดปรากฏการณ์ที่เรียกว่า "เกิดการแยกกันระหว่างแหล่งข่าวกับเนื้อหา" (dissociation of source and content) ดังนั้น การต่อต้านที่จะยอมรับหรือเห็นด้วยกับเนื้อหาหรือข้อโต้แย้ง จะลดลงในกลุ่มที่แหล่งข่าวไม่น่าเชื่อถือ ซึ่งมีผลทำให้การยอมรับเนื้อหาของกลุ่มนี้เพิ่มมากขึ้น

ความคิดเห็นที่ดึงดูดความสนใจของแหล่งข่าว

(the attractiveness of the source)

ความสัมพันธ์ระหว่างความคล้ายกัน ความคุ้นเคย และความชอบระหว่างบุคคล มีผลต่อการเกิดหรือการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ โดยเฉพาะความเหมือนกันของทัศนคติ จะทำให้เกิดการมีปฏิสัมพันธ์ต่อบริเวณบุคคล รวมทั้งเพิ่มความน่าสนใจให้เกิดขึ้นได้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ยิ่งผู้ฟังและผู้ส่งหรือแหล่งข่าวมีการรับรู้ที่คล้ายกันมากเท่าไร ประสิทธิภาพของแหล่งข่าวที่จะมีผลต่อการเปลี่ยนทัศนคติย่อมจะมีมากขึ้นเท่านั้น ลักษณะทั้งสามอย่างดังกล่าวแล้วมีผลซึ่งกันและกัน เช่น แหล่งข่าวที่ผู้รับมีความเห็นว่า มีอะไรบางอย่างที่คล้ายกัน จะก่อให้เกิดความคุ้นเคยระหว่างผู้รับกับแหล่งข่าวมากขึ้น และขณะเดียวกันความชอบระหว่างกันและกันก็จะเพิ่มขึ้นด้วย ผลที่เกิดขึ้นคือ การเปลี่ยนแปลงทัศนคติอย่างมีประสิทธิภาพของผู้รับ*

---

* ผลสรุปนี้ได้มาจากการวิจัยบางเรื่องเท่านั้น ซึ่งการวิจัยเรื่องอื่น ๆ บางเรื่องก็ไม่สามารถสรุปได้ในแนວนี้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์สิ่งแวดล้อมและปัจจัยอื่น ๆ

Zimbardo, Weisenberg และ Firestone³³ ได้ศึกษาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผลการศึกษาข้างต้น กับกลุ่มทหารที่กลับมาประจำการ แห่ล้างขาวเป็นผู้คุมของหน่วย ROTC ซึ่งแห่ล้างขาวนี้ได้ฝึกทำปฏิกิริยาตามบทบาทที่ได้กำหนดไว้ให้ โดยมุ่งหวังไว้ว่าจะให้เขาถูกมองว่ามีลักษณะโดยทั่ว ๆ ไปดังนี้ เป็นผู้มีสติ มีความสามารถ จัดการสิ่งต่าง ๆ ได้ดี สนใจในปฏิกิริยาของผู้ฟัง นอกจากนี้ยังให้เขามีลักษณะอีก 2 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ "ลักษณะทางด้านดี" (positive source) ได้แก่ ความสุภาพ ไม่มีพิธีรีตอง เอาใจเขามาใส่ใจเรา (considerate) และความมีใจดี และ "ลักษณะทางด้านไม่ดี" (negative source) ได้แก่ ความมีพิธีรีตอง เรียกร้องบางอย่างมากเกินไปทำตัวเป็นนาย ขาเป็นและไม่มีสุภาพ การทดลองอันนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อจะดูความแตกต่างระหว่างแห่ล้างขาวที่เป็นที่ชอบพอกับผู้ฟังกับแห่ล้างขาวที่ผู้ฟังไม่ชอบ ระหว่างการทดลองกลุ่มผู้ถูกทดลองได้ถูกแนะนำให้ทานอาหารที่เขาไม่ชอบคือ ตี๊กแตนคั่ว (fried grasshoppers) การปรับส่วให้เข้ากับคำสั่งรวมทั้งความชอบตี๊กแตนคั่วของกลุ่มนี้ได้ถูกศึกษาก่อน และหลังการทดลองตามทฤษฎี Cognitive Dissonance Theory ถ้าบุคคลเผชิญกับคำสั่งที่มาจากแหล่งที่เขาไม่ชอบ เขาจะอยู่ในภาวะที่ไม่ลงรอยกัน (dissonance state) ถ้าเขาไม่สามารถจะกระทำตามที่ทัศนคติของเขาที่มีต่อตี๊กแตนหรือที่มีต่อแห่ล้างขาวได้ วิธีการที่จะลดภาวะของการไม่ลงรอยกันนี้จะทำได้โดยการเพิ่มความชอบที่มีต่อตี๊กแตนให้มากขึ้น (สิ่งนี้สรุปได้จากผู้ทำการศึกษาเรื่องนี้) โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลที่ยอมทำตามคำสั่งของแห่ล้างขาวที่มีลักษณะทางด้านลบ จะเพิ่มความชอบที่มีต่อตี๊กแตน (คิดว่าเป็นอาหารอย่างหนึ่ง) มากกว่ากลุ่มที่ได้รับคำสั่งที่มีจากแห่ล้างขาวที่มีลักษณะทางด้านบวกอย่างมีนัยสำคัญ ค่าสหสัมพันธ์ของการไม่ยอมทำตามคำสั่งของแห่ล้างขาว และความไม่ชอบตี๊กแตนจะเป็นไปทางค้ำบวกรวม (positive correlation) จากการทดลองนี้รวมทั้งการทดลองอื่น ๆ ที่คล้ายกัน พอจะสรุปได้ว่า การเปลี่ยนทัศนคติของผู้ฟังที่เกี่ยวข้องกับแห่ล้างขาวที่เขาไม่ชอบ ย่อมเกิดมากกว่าการเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่เกี่ยวข้องกับแห่ล้างขาวที่เขาชอบในกรณีและผู้ฟังยอมทำตามคำสั่งของแห่ล้างขาวที่ไม่ชอบนั้น

---

³³P.G. Zimbardo, M. Weisenberg and I. Firestone "Communication Effectiveness in Producing Public Conformity and Private Attitude Change" Journal of Personality 33 (1965), pp.233-255.

พลังของแหล่งข่าว (the power of the source)

โดยทั่วไปแล้วแหล่งข่าวที่เป็นที่เคารพของผู้ฟังมักจะถูกมองว่า เป็นผู้ที่แตกต่างกันจากผู้ฟังมากกว่าแหล่งข่าวอื่น ๆ ดังนั้นการที่แหล่งข่าวได้ถูกยอมรับว่าเป็นผู้มีความสามารถนั้นอาจจะทำให้การเป็นที่ดึงดูดความสนใจ (attractive) ของผู้ฟังลดน้อยลง ถ้าทัศนคติที่ต้องการจะให้เกิดขึ้นหรือที่อยากจะเป็นนั้นมีส่วนประกอบทางความรู้เป็นสำคัญ แหล่งข่าวที่มีความรู้ทางวิชาการนี้ถึงแม้จะไม่ค่อยเป็นที่ดึงดูดความสนใจก็อาจจะเป็นที่ยอมรับของผู้ฟังก็ได้ และอาจจะเป็นไปได้ว่าถึงแม้แหล่งข่าวจะไม่เป็นที่ชอบพอของผู้ฟังแต่อาจจะเป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางทัศนคติก็ได้ แต่ทัศนคติบางอย่างซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดจากการป้องกันตัวเอง (ego-defensive) ลักษณะของผู้เป็นแหล่งข่าวซึ่งเป็นที่ดึงดูดความสนใจ จะมีส่วนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติมากกว่าความเชี่ยวชาญทางด้านวิชาการของผู้เป็นแหล่งข่าว

จากการศึกษาของ Mehrabian และ Wiene³⁴ ซึ่งศึกษาลักษณะของทัศนคติสามลักษณะ คือ "ด้านบวก" "เป็นกลาง" และ "ด้านลบ" ซึ่งเกี่ยวข้องกับขนาดของ tone ของเสียง พบว่าระดับของน้ำเสียงมีผลต่อข่าวสารที่ส่งออกไปมาก เช่น ข่าวสารที่ดีแต่ถ้าพูดในลักษณะที่ดูเหี้ยมทื่อแล้วผู้รับข่าวจะรับข่าวสารนั้น ๆ ว่าเป็นสิ่งที่น่ากลัว

อิทธิพลของแหล่งข่าวที่มีต่อตัวแปรอิสระอื่น ๆ

องค์ประกอบอื่น ๆ ที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจ (attention) ของผู้ฟังได้แก่ ความมั่นใจในตนเองของแหล่งข่าว (confidence) ยิ่งแหล่งข่าวมีความมั่นใจในตนเองมากก็ย่อมทำให้ผู้ฟังให้ความสนใจตั้งใจฟัง นอกจากนี้ถ้าแหล่งข่าวเสนอข่าวสารที่ผู้ฟังวินิจฉัยว่าเป็นข่าวสารที่น่าเชื่อถือได้ถูกต้องเป็นข่าวที่ดีเป็นต้น ลักษณะเหล่านี้จะช่วยให้ผู้ฟังมีความเชื่อถือแหล่งข่าวมากขึ้น

---

³⁴A. Mehrabian and M. Wiener, "Decoding of Inconsistent Communications," Journal on Personality and Social Psychology 6, (1967), pp. 109-114.

แหล่งข่าวที่เชื่อในด้านใดด้านหนึ่งมาก (extreme position) กว่าผู้รับข่าวซึ่งเชื่อในเรื่องเดียวกันนี้ แต่ขนาดของความเชื่อมีน้อยกว่า จะถูกยอมรับจากผู้ฟังว่าแหล่งข่าวนั้นมีความจริงจัง มีความสามารถมากกว่าแหล่งข่าวที่มีความคิดเห็นในเรื่องเดียวกันนี้ แต่อยู่ในระดับปานกลาง (moderate position) นอกจากนี้ยังพบว่า ความแตกต่างของผู้ฟังจะเป็นส่วนที่ทำให้เกิดปฏิกิริยาที่แตกต่างกันชนิดต่าง ๆ ของแหล่งข่าว เช่น ความแตกต่างระหว่างเพศก็มีส่วนทำให้การยอมรับแหล่งข่าวแตกต่างกัน

โดยทั่วไปแล้ว การที่ประสาทมิมผัสของบุคคลได้ถูกกระตุ้นมากเท่าไร ก็ยิ่งจะทำให้ข่าวสารที่ออกไปนี้มีประสิทธิภาพในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ฟังมากเท่านั้น และการที่บุคคลนั้นได้รับข่าวสารโดยตรงจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมมากกว่าทางอ้อม ดังนั้น ในการจัดกิจกรรมทางด้านการศึกษาทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นทางการศึกษาทั่วไป หรือทางสันทนาการ การใช้วิธีการส่งข่าวสารหลาย ๆ วิธีการจะมีผลดีต่อผู้รับมากกว่าใช้วิธีการ (channel) เดียว

พลังของกลุ่มกับการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ³⁵(group pressure and attitude change)

ความคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทัศนคติโดยใช้อิทธิพลของกลุ่มนี้ ต่างกับวิธีการสื่อความหมายหรือวิธีการเปลี่ยนทัศนคติอย่างเป็นทางการ (the formal attitude change approach) ซึ่งได้กล่าวมาแล้ว (การพิจารณาถึงแหล่งข่าว ข่าว วิธีการส่งและผู้รับ) วิธีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติโดยใช้อิทธิพลของกลุ่มหรืออิทธิพลของกลุ่มนี้เกิดจากทฤษฎีการรับรู้ ทฤษฎีสนาม (cognitive-field theory) ซึ่งมีสมมติฐานที่ว่า มนุษย์เป็นสัตว์สังคมซึ่งต้องการสังสรรค์เกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นในสังคมเพื่อประโยชน์ทางด้าน

- ก. รู้จักตัวเอง
- ข. ปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม และ
- ค. ปรับปรุงการปฏิบัติของตนเองให้เข้ากับบรรทัดฐานของกลุ่ม

³⁵ประภาเพ็ญ สุวรรณ, ทัศนคติ: การวัด การเปลี่ยนแปลง และพฤติกรรมอนามัย, หน้า 96.

เครื่องมือที่ใช้ในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่สำคัญ คือ บรรทัดฐานของกลุ่มที่ขัดแย้งกับทัศนคติของบุคคล บรรทัดฐานนี้จะเป็นตัวช่วยทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของบุคคลอย่างไม่เป็นทางการ ผนวกกับองค์ประกอบอื่น ๆ คือ แรงผลักดันที่ทำให้บุคคลอยากอยู่ร่วมกับกลุ่ม ความต้องการที่จะเป็นที่ยอมรับของกลุ่ม หรือความกลัวที่จะถูกกลุ่มไม่ยอมรับตัวเอง

ดังนั้น ผู้ที่ทำงานเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของบุคคล จึงควรรู้เกี่ยวกับกลไกของกลุ่ม (group dynamics) ให้เป็นประโยชน์ เช่น การจัดกลุ่มชนในชุมชน การเชิญผู้นำในชุมชนให้เป็นประโยชน์ การใช้บุคคลหรือกลุ่มที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลง ความเชื่อ ทัศนคติ การปฏิบัติทางด้านต่าง ๆ ให้เป็นประโยชน์

กล่าวโดยสรุป หลักและวิธีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติดังได้กล่าวมาแล้ว พอจะสรุปได้ว่าการเปลี่ยนแปลงทัศนคติจะเกิดขึ้นได้จากสภาวะการณหลายอย่าง เป็นต้นว่าความขัดแย้ง (conflict) ความแตกต่างกัน (discrepancy) ความไม่แน่นอน (inconsistency) ของสิ่งหนึ่งกับสิ่งหนึ่งเจ้าของเชื่อหรือมีอยู่เดิม วิธีการใหม่ ๆ สองวิธีการในการเปลี่ยนแปลงทัศนคตินั้น สรุปได้ว่าการใช้วิธีการที่อาศัยอิทธิพลของกลุ่ม (group pressure) เป็นวิธีการที่ทำให้บุคคลตระหนักว่าการปฏิบัติหรือพฤติกรรมของตนเองไม่เหมือนกับกลุ่ม จึงพยายามที่จะเปลี่ยนพฤติกรรมของตนให้เหมือนกับของกลุ่ม ส่วนวิธีการที่ใช้การติดต่อสื่อความหมายอย่างเป็นทางการนั้น จะเป็นวิธีการที่ช่วยให้เกิดความแตกต่างระหว่างสิ่งที่บุคคลกำลังเป็นอยู่กับสิ่งที่เขาควรจะเป็น หรือควรจะทำปฏิบัติ สิ่งที่เขาควรจะได้รับสิ่งตอบแทนหรือสิ่งที่เขาควรหลีกเลี่ยงการลงโทษ หรือควรจะเป็นผู้ที่สามารถคิดอย่างมีเหตุผล วิธีการอันนี้จะช่วยให้บุคคลเปลี่ยนแปลงทัศนคติอันสืบเนื่องมาจากความต้องการภายในของบุคคลนั้นจริง ๆ

วิธีการอื่น ๆ ที่จะใช้ในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ได้แก่ การให้คำแนะนำหลังจากการสะกดจิต (post-hypnotic suggestion) การเลียนแบบจากบุคคลที่ตนเคารพบูชา เป็นต้น พบว่าการได้มีสิ่งเร้าซ้ำบ่อย ๆ จะทำให้ทัศนคติในทางบวกเพิ่มขึ้นได้เช่นเดียวกัน

การมีส่วนร่วมทางการเมือง

การมีส่วนร่วมทางการเมือง³⁶ นับเป็นสิ่งสำคัญในระบอบประชาธิปไตย ที่แสดงให้เห็นถึงความชอบธรรมและหลักประกันเสรีภาพของประชาชนในการแสดงออกทางการเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตย โดยทำให้ผู้ปกครอง และประชาชนได้มีโอกาสทราบถึงความต้องการซึ่งกันและกัน ซึ่งจะทำการดำเนินนโยบายของรัฐ สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้เป็นอย่างดี

ในส่วนนี้ จะขอกล่าวถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองในประเด็นของ ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมือง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง ลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมือง รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมือง ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง พฤติกรรมการเลือกตั้ง และอิทธิพลการสำรวจประชามติต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง ในการฉีกการออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้ง ตามลำดับ ดังนี้

ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

คำว่า "การมีส่วนร่วมทางการเมือง (political participation)" นั้น นักรัฐศาสตร์ ได้ให้ความหมายไว้หลายประการ

ไมรอน ไวน์เนอร์(Myron Weiner)³⁷ ได้สำรวจและรวบรวมความหมายที่นักรัฐศาสตร์ต่าง ๆ ได้ให้ไว้ สรุปได้ ดังนี้ คือ

³⁶ อังน นฤพันธ์ เศรษฐสุวรรณ, บทบาทการสำรวจประชามติในฐานะข่าวสารการเมือง : ศึกษาเฉพาะกรณีการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 7 มกราคม 2533 (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533), หน้า 37-47.

³⁷ Myron Weiner, "Political Participation : Crises of the Political Process," in Leonard Binder and others (eds.), Crises and Sequences in Political Development

การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นการปฏิบัติการโดยสมัครใจใด ๆ (voluntary actions) ที่ไม่ว่าจะเป็นผลสำเร็จหรือมีการจัดองค์กรหรือไม่ก็ตาม จะเกิดขึ้นเป็นครั้งคราวหรือต่อเนื่อง และจะใช้วิธีการที่ถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ก็ตาม โดยการกระทำนั้นมุ่งประสงค์ที่จะมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายสาธารณะและการเลือกผู้นำทางการเมือง ทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น

จากความหมายนี้ ไวน์เนอร์ ได้เน้นถึงประเด็นสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมือง คือ ต้องเป็นการกระทำโดยสมัครใจ (voluntary) โดยที่ประชาชนสามารถเลือก หรือมีส่วนในการคัดเลือกเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลได้ด้วย

สำหรับ แซมมวล พี. ฮันติงตัน (Samuel P. Huntington) และโจน เอ็ม เนลสัน (Joan M. Nelson)³⁸ ได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในประเทศกำลังพัฒนาว่าเป็นกิจกรรมของประชาชนซึ่งมีความมุ่งหมายที่จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล โดย ฮันติงตัน ได้เห็นว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้น หมายถึง การกระทำที่ไม่รวมทัศนคติ เป็นการกระทำของผู้มีส่วนร่วมที่เป็นพลเมืองธรรมดาไม่ใช่ชนกการเมืองอาชีพ (political professional) เช่น ผู้สมัครเข้ารับเลือกตั้ง เจ้าหน้าที่ของพรรคการเมืองกิจกรรมทางการเมืองของผู้มีส่วนร่วมทางการเมืองที่เป็นประชาชนธรรมดา นั้น จะมีลักษณะเป็นช่วง ๆ ไม่ต่อเนื่อง (intermittent) เป็นกิจกรรมที่ไม่เต็มเวลา (part time) และเป็นบทบาทรองจากบทบาทอื่น ๆ นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมทางการเมืองยังหมายความว่าเฉพาะการกระทำที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจกำหนดนโยบายของรัฐบาล ซึ่งเป็นผู้มีความชอบธรรมในการตัดสินใจแบ่งสรรสิ่งที่มีคุณค่าซึ่งมีอยู่จำกัดในสังคม ไม่รวมรวมกิจกรรมการกระทำที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อคัดค้านกลุ่มอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับรัฐบาล และไม่ว่ากิจกรรมนั้นจะประสบความสำเร็จหรือไม่ก็ตาม ลักษณะของการมีส่วนร่วมทางการเมืองอาจเป็นไปได้ด้วยจิตสำนึกของตนเองหรือถูกชักจูงระดมพลังให้เข้าร่วมกันได้

---

³⁸Samuel P. Huntington and Joan M. Nelson, No Easy Choice (Cambridge, Massachusetts : Harvard University Press, 1967), PP.4-7.

ส่วน แมคคอสกี (McClosky)³⁹ ได้อธิบายว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นกิจกรรมต่าง ๆ ที่กระทำโดยสมัครใจ ซึ่งสมาชิกทั้งหลายที่อยู่ในสังคมได้มีส่วนร่วมกระทำร่วมกันในอันที่จะเลือกผู้นำ และกำหนดนโยบายของรัฐ การกระทำนั้นอาจกระทำโดยตรง หรือทางอ้อมก็ได้ กิจกรรมเหล่านี้ ได้แก่ การติดตามข่าวสารทางการเมือง การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การรณรงค์หาเสียง การเป็นสมาชิกพรรคการเมือง การร่วมชุมนุมทางการเมือง และ ฯลฯ

เลสเตอร์ คีบเปิลยู มิลแบรท (Lester W. Mibrath) และเอ็ม แอล โกอเอล (M.L. Goel)⁴⁰ ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองหมายถึงการกระทำของบุคคลที่สนับสนุนหรือพยายามจะมีอิทธิพลต่อรัฐบาลและระบบการเมืองจากความหมายนี้ มิลแบรท จึงเห็นว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองจะรวมความถึงบทบาทของประชาชนในการกระทำใด ๆ เพื่อมีอิทธิพลต่อผลที่ออกมาทางการเมือง

โดยสรุปแล้ว การมีส่วนร่วมทางการเมืองจะมีความหมายแตกต่างกันไปตามจุดเน้นของนักวิชาการแต่ละท่าน อย่างไรก็ตาม อาจสรุปความหมายกว้าง ๆ เพื่อเป็นกรอบในการศึกษาต่อไปว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นเป็นกิจกรรมต่าง ๆ ตามความสมัครใจของสมาชิกในสังคมการเมืองที่จะเลือกกระทำ โดยมีจุดมุ่งหมายทั้งทางตรงและทางอ้อมที่ต้องการมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายการดำเนินงานของรัฐบาลไม่ว่าจะเป็นในระดับท้องถิ่นหรือในระดับชาติก็ตาม ซึ่งการกระทำนั้นอาจถูกกฎหมายหรือผิดกฎหมายอาจใช้ความรุนแรงหรือไม่ใช้ความรุนแรง สำเร็จผลหรือไม่ หรือกระทำด้วยจิตสำนึกหรือถูกชักจูงระดมพลัง (mobilized political participation) ก็ตาม

---

³⁹Herbert McClosky, "Political Participation," International Encyclopedia of the Social Science Volume 12 (1968), PP. 252-253.

⁴⁰Lester W. Milbrath and M.L. Goel, Political Participation: How and Why People Get Involved in Oplitics, Second Edition (Chicago : Rand McNally College Publishing Company, 1977), P.2.

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง

มิลแบรท ได้ให้ข้อสรุปที่สำคัญประการหนึ่งเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของบุคคลว่า ยิ่งบุคคลได้เปิดรับต่อสิ่งเร้าทางการเมืองมากเท่าใด ยิ่งจะมีผลให้บุคคลนั้นเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากยิ่งขึ้นเท่านั้น⁴¹

การแสดงออกซึ่งพฤติกรรมใด ๆ ในทางการเมืองก็เช่นเดียวกัน ย่อมมีสาเหตุหรือปัจจัยในการกำหนดพฤติกรรมดังกล่าว มิลแบรท และโกเอล⁴² ได้กล่าวถึงปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชน ใน 2 ประการ คือ

ประการแรก ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม (environmental factors) ซึ่งได้แก่ลักษณะระบบสังคม (social system) และสภาพการณ์ทางการเมือง (political setting) เช่น การมีวัฒนธรรมทางการเมือง เป็นต้น ปัจจัยดังกล่าวจะให้ข้อมูลเกี่ยวกับขอบเขต ปทัสถาน และทางเลือกต่าง ๆ ในการมีส่วนร่วมทางการเมือง

อย่างไรก็ดี แม้บุคคลจะอยู่ในสิ่งแวดล้อมเดียวกัน ก็อาจจะได้รับสิ่งเร้าจากปัจจัยทางด้านสภาพแวดล้อมได้ไม่เท่ากัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับทางเลือกรับรู้ในสิ่งเร้าที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของบุคคล

สำหรับปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมซึ่งมีผลกระทบต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้น มีอยู่ด้วยกันหลายประการ อาทิเช่น ปัจจัยด้านข่าวสารการเมือง และการสังกัดกลุ่มบุคคล เป็นต้น ซึ่งสามารถแยกพิจารณาในรายละเอียดได้ ดังนี้

---

41 Ibid., P. 35.

42 Ibid., pp. 24-34.

1. ปัจจัยด้านข่าวสารการเมือง ซึ่งถือเป็นปัจจัยภายนอกที่มีอิทธิพลต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของบุคคล ปัจจุบันเมื่อสื่อสารมวลชนมีการถ่ายทอดข่าวสาร ความเคลื่อนไหวของสถานการณ์ทางการเมืองมากขึ้น บทบาทของข่าวสารการเมือง จึงมีส่วนช่วยทำให้ประชาชนได้เกิดความรู้ความเข้าใจเรื่องราวทางการเมืองมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะจากหนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ ซึ่งเป็นสื่อมวลชนสำคัญที่มีอัตราการแพร่กระจายข่าวสารทางการเมืองสู่ประชาชนมากขึ้นเรื่อย ๆ จากการศึกษาของเลอร์เนอร์ (Lerner)⁴³ พบว่าข่าวสารการเมืองมีความสำคัญต่อการพัฒนาสังคมสมัยใหม่ กล่าวคือ การเปิดรับข่าวสารการเมืองของประชาชนจะช่วยทำให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองและเศรษฐกิจมากขึ้น โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น ถือเป็นเป้าหมายสำคัญของสังคมสมัยใหม่

2. การสังกัดกลุ่มของบุคคล

มิลแบรท ได้กล่าวถึง การเป็นสมาชิกกลุ่มหรือองค์กรของบุคคลว่ามีผลต่อการเมืองที่นำเสนอ ดังนี้⁴⁴

2.1 บุคคลที่เป็นสมาชิกของกลุ่ม มีแนวโน้มที่จะมีความสนใจทางการเมืองติดตามปัญหาทางการเมืองและไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งมากกว่าผู้ที่มิได้เป็นสมาชิกกลุ่ม เนื่องจาก ผู้ที่เป็นสมาชิกกลุ่มจะได้รับข่าวสารทางการเมืองจากกลุ่มของตน นอกจากนั้น ยังพบว่า ยิ่งบุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วมในกลุ่มมากขึ้น ก็ยิ่งมีแนวโน้มว่าบุคคลนั้น จะมีส่วนร่วมในทางการเมืองมากขึ้นด้วย

2.2 ในบรรดาผู้ที่ เป็นสมาชิกกลุ่มนั้น ผู้ที่เป็นสมาชิกกลุ่มหลายกลุ่ม (crosspressure) จะมีส่วนร่วมทางการเมืองน้อยกว่าผู้ที่ เป็นสมาชิกกลุ่มเพียงกลุ่มเดียว และผู้ที่ เป็นสมาชิกกลุ่มที่มีความคล้ายคลึงกันของสมาชิก (homogeneous) ก็จะมีส่วนร่วมทางการเมืองกว่าผู้ที่ เป็นสมาชิกกลุ่มที่มีสมาชิกประเภทหลากหลาย

---

⁴³Daniel Lerner, The Passing of Traditional Society (New York : The Free Press, 1958), PP. 544-565, and Daniel Lerner, "Toward a Communication Theory Modernization," in Lucian W. Pye (ed.) Communication and Political Development (Princeton : Princeton University Press, 1963), P. 432.

⁴⁴ Ibid., PP. 131-132.

ประการที่สอง ปัจจัยส่วนบุคคล (personal factors) ซึ่งได้แก่ ความต้องการทางด้านบุคลิกภาพ แรงจูงใจ ตลอดจนทัศนคติของบุคคล เป็นต้น ปัจจัยส่วนบุคคลนี้ ถือเป็นปัจจัยภายใน ที่เอื้อให้บุคคลเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับที่แตกต่างกันออกไป ปัจจัยส่วนบุคคลนี้ มีองค์ประกอบสำคัญอยู่ 3 ประการ คือ องค์ประกอบทางด้านทรัพยากร แรงจูงใจ และโอกาส⁴⁵ ซึ่งองค์ประกอบทั้งสามต่างมีความเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน กล่าวคือ

1. องค์ประกอบทางด้านทรัพยากร อันได้แก่ ทักษะ ความรู้ และทุนทรัพย์ ซึ่งถือเป็นสถานภาพทางเศรษฐกิจ และสังคมของบุคคล อันเป็นปัจจัยพื้นฐานที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่แตกต่างกันไป นอกจากนี้ ยังรวมถึง เพศ อายุ และระดับการศึกษา ของบุคคลด้วย

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในเรื่องของระดับการศึกษาซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลมากที่สุดต่อพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของบุคคล ดังที่ พาร์คดี ผ่องแผ้ว อธิบายว่า ระดับการศึกษาเป็นตัวแปรสำคัญ ที่ทำให้คนไทยมีส่วนร่วมทางการเมือง ทั้งนี้เนื่องจากความแตกต่างในระดับการศึกษา จะทำให้เกิดความแตกต่างกันในลักษณะทางสังคมและทางจิตวิทยาด้วย กล่าวคือ บุคคลที่มีการศึกษาสูงมีแนวโน้มที่จะมีอาชีพ และรายได้สูง มีความสนใจและเชื่อมั่น ในประสิทธิภาพทางการเมือง ตลอดจนมีข่าวสารการเมืองที่ดีกว่าผู้มีการศึกษานั่นเอง

2. องค์ประกอบด้านแรงจูงใจ

นับเป็นสิ่งที่กระตุ้นความรู้สึกทางด้านจิตใจ ที่ทำให้บุคคลสามารถแสดงออกซึ่งพฤติกรรมการทางการเมืองได้

มิลแบรท ได้ให้ข้อสรุปที่สำคัญประการหนึ่งเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองว่าการรับรู้ข่าวสารการเมืองของบุคคล จะมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

---

⁴⁵James David Barber, Citizen Politics : An Introduction to Political Behavior (Chicago : Markham Publishing Com., 1969), P. 27.

จากข้อสรุปดังกล่าว อาจกล่าวได้ว่า หากบุคคลมีความรู้ในข่าวสารการเมืองมากขึ้นเท่าใด ก็จะมีผลให้บุคคลนั้นมีส่วนร่วมการเมืองมากขึ้นเท่านั้น โดยเฉพาะในระบบการเมืองแบบประชาธิปไตย ประชาชนที่สามารถมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีเหตุผลนั้น จะต้องเป็นพลเมืองที่มีความรู้ความเข้าใจในข่าวสารการเมืองเป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตาม ความรู้ในข่าวสารการเมืองนี้ ยังมีความสัมพันธ์กับความสนใจในข่าวสารการเมืองด้วย กล่าวคือ แม้จะมีแหล่งข่าวสารหลากหลาย บุคคลก็อาจไม่รับรู้ข่าวสารการเมืองได้ หากบุคคลขาดเสียซึ่งความสนใจที่จะรับรู้ข่าวสารนั้น

3. องค์ประกอบทางด้านโอกาส

โอกาส หมายถึง การมีเวลาและความพร้อมที่จะเข้าร่วมกิจกรรม โอกาสจึงนับเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่จะช่วยเสริมปัจจัยส่วนบุคคลทั้งในด้านทรัพยากรและแรงจูงใจ เพื่อให้บุคคลได้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองดังกล่าว ตัวอย่างเช่น จากผลการศึกษาพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองในมิติด้านเวลา พบว่าบุคคลที่เคยไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งแทบทุกครั้งนั้นมักจะไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในครั้งต่อ ๆ ไปด้วย⁴⁶ อย่างไรก็ตาม โอกาสมักเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับระบบเป็นสำคัญ ที่จะให้ความเท่าเทียมกันแก่บุคคลในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองเพียงใด ซึ่งในระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยนั้น ย่อมถือว่าบุคคลทุกคนมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกันในการมีส่วนร่วมทางการเมืองภายในขอบเขตของกฎหมาย

ลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมือง

การศึกษาเกี่ยวกับลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมือง นักรัฐศาสตร์หลายท่าน ได้พยายามจัดลักษณะ หรือรูปแบบของกิจกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองต่าง ๆ ไว้ ดังนี้

---

⁴⁶ Angus Campbell, Phillip E. Converse, Warren E. Miller, and Donald E. Stokes, The American Voter (New York : Wiley, 1960), P. 93.

เจมส์ อาร์ ทาวน์เซนต์ (James R. Townsend) กล่าวว่า⁴⁷ การมีส่วนร่วมและเกี่ยวข้องกับระบบการเมืองของบุคคลมีอยู่ 2 ลักษณะ คือ

1. ลักษณะแบบตะวันตก ซึ่งมักได้แก่ ประเทศที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ประชาชนจะมีความเกี่ยวข้องกับการเมืองอยู่เสมอด้วยความสมัครใจ
2. ลักษณะแบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ ซึ่งประชาชนมักถูกบังคับให้เข้าไปเกี่ยวข้อง ในเรื่อง และลักษณะที่รัฐบาลเห็นว่าจำเป็น ฉะนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองในบางกรณีจึงมิได้เป็นหลักประกันว่า ประเทศนั้นจะมีการปกครองตามรูปแบบประชาธิปไตย

ส่วนปีเตอร์ เอช มาร์ค (Peter H. Mark) กล่าวว่า⁴⁸ ในประเทศที่กำลังพัฒนานั้น ประชาชนแทบจะไม่มีส่วนร่วมทางการเมืองใด ๆ เลย จะอยู่บ้างก็แต่เฉพาะการมีส่วนร่วมทางการเมือง ในกระบวนการกล่อมเกลาริเริ่มทางการเมืองเท่านั้น

นอกจากนี้ เจฟฟรีย์ เค โรเบิร์ต (Geoffrey K. Robert) ได้แบ่งลักษณะกิจกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองออกเป็น 2 แบบ คือ กิจกรรมโดยความสมัครใจและเป็นทางการ ซึ่งได้แก่การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การเป็นสมาชิกของพรรคและกลุ่มต่าง ๆ ทางการเมือง การเป็นเจ้าหน้าที่ของสถาบันทางการเมือง เป็นต้น และกิจกรรมที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งได้แก่ การเข้าร่วมฟังการอภิปรายหรือสังเกตการณ์เหตุการณ์ทางการเมือง หรือถูกชักชวนทางการเมืองโดยเจ้าหน้าที่หรือสมาชิกของกลุ่มการเมือง เป็นต้น⁴⁹

---

⁴⁷James R. Townsend, Political Participation in Communist China (Berkeley and Los Angeles : University of California Press, 1967), PP. 25-29.

⁴⁸Peter H. Mark, Modern Comparative Politics (New York : Knopf, 1976), P. 141.

⁴⁹Geoffrey K. Robert, A Dictionary of Political Analysis(London : Longman, 1971), p.145.

ส่วน แคมป์เบล (Campbell) ได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วมทางการเมือง เฉพาะกิจกรรมที่ เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งเท่านั้น (ซึ่งเป็นการจำกัดขอบเขตของการมีส่วนร่วมทางการเมือง) โดยแยก เป็นการลงคะแนนเสียง การสนับสนุนและช่วยเหลือทางการเงิน การรณรงค์หาเสียง และการไปร่วม ชุมชมทางการเมือง⁵⁰

การมีส่วนร่วมทางการเมืองกับการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

ในแต่ละสังคมการเมือง รูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองมีอยู่มากมายแตกต่างกันไป ในแต่ละระบบการเมือง การจำแนกรูปแบบที่เห็นได้ชัดและเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิเคราะห์มาก ได้แก่ รูปแบบที่ได้จากการศึกษาของ ซิดนีย์ เวอร์บา และคณะ⁵¹, นอร์แมน เอช ไนย์ (Norman H. Nie)⁵², ซูซาน เวลช์ (Susan Welch)⁵³ และฮันติงตัน (Huntington)⁵⁴ แต่ในการ ศึกษาครั้งนี้ จะพิจารณาเฉพาะการมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเท่านั้น

---

⁵⁰Ibid., P. 433.

⁵¹Sidney Verba and Norman H. Nie, Mode of Democratic Participation : A Cross National Comparision (Beverly Hills : Sage Publication, 1971), PP. 41-43.

⁵²Norman H. Nie and Sidney Verba, "Political Participation" in Fred I. Greenstein and N.W. Polsby, eds, The Handbook of Political Science (Reading, Massachusettes: Addison Weiley, 1975), PP. 9-12.

⁵³Susan Welch, "Dimensions of Political Participation in a Canadian Sample" , Canadian Journal Political Science 8 (December, 1975), PP. 553-556.

⁵⁴Samuel P. Huntington and Joan Nelson, No Easy Choice (Cambridge, Massachusettes : Harvard University Press, 1967), PP. 5-8.

การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง นับเป็นรูปแบบการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง ที่งานการวิจัยเชิงวิชาการถือว่า มีความชัดเจนมากที่สุด สามารถวัดค่าการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองได้เที่ยงตรงที่สุด⁵⁵ และมีผลต่อความเป็นไปของรัฐบาลหรือการปกครองได้ นอร์แมน เอช ไนย์ เห็นว่าการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในทันทีทันใด จะทำให้ประชาชนมีอิทธิพลเหนือผู้นำในลักษณะที่จะเป็นแรงกดดันให้ผู้นำต้องปรับเปลี่ยนนโยบายของตนให้สอดคล้องกับเสียงส่วนใหญ่ของประชาชน เพื่อคะแนนเสียงของตนเอง ดังนั้น กิจกรรมดังกล่าวจึงมีขอบเขตกว้างขวางในการควบคุมรัฐบาล ส่วน มิถแบรท เห็นว่าการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง เป็นการแสดงออกซึ่งความภาคภูมิใจต่อระบบมากกว่าเป็นการกระทำตามความต้องการที่มีต่อระบบ ฉะนั้น บุคคลที่ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง จึงเป็นผู้ที่มีจิตสำนึกในหน้าที่พลเมือง มีความสำนึกในบรรทัดฐานของสังคม และวิถีทางดำรงชีวิตในฐานะสมาชิกที่ดีของชุมชน นอกจากนั้นยังพบว่าในบางครั้งประชาชนส่วนหนึ่งที่ไปลงคะแนนเสียงนั้น อาจไม่เห็นความสำคัญของการกระทำของตนต่อผลทางการเมือง บุคคลเหล่านี้จึงไม่ได้เข้าเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบลักษณะอื่นใดเลย และในทางกลับกันผู้ที่เข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบต่าง ๆ อย่างกระตือรือร้นนั้น ก็อาจไม่ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งได้ อย่างไรก็ตาม การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งนี้เป็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองรูปแบบหนึ่ง ซึ่งมีได้เกิดขึ้นบ่อยครั้ง ฉะนั้นกิจกรรมประเภทอื่นที่ได้อาศัยเวลามากกว่า เช่น การติดตามข่าวสารการเมืองจากสื่อมวลชน จึงมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนมากขึ้น กล่าวอีกนัยหนึ่งว่าการตัดสินใจในการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน จะเป็นการตัดสินใจโดยอาศัยข้อมูลข่าวสารมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ เนื่องจากมีช่องทางเชื่อมโยงระหว่างประชาชนกับระบบการเมืองมากขึ้น ดังนั้น บทบาทของข่าวสารการเมืองจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบที่กว้างขวางมากยิ่งขึ้น⁵⁶

⁵⁵พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, "กรอบการมองพฤติกรรมการเมือง," วารสารสังคมศาสตร์ 17 (มกราคม-มีนาคม 2523) : 80.

⁵⁶สายทิพย์ สุคติพันธ์, "ระบบราชการไทยในรอบ 40 ปี," 40 ปี รัฐศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2532), หน้า 93.

ทฤษฎีการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

พฤติกรรมการใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง เป็นพฤติกรรมทางการเมืองที่สำคัญอย่างหนึ่ง การศึกษาพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในระบบการเมืองต่าง ๆ ไม่ว่าจะ เป็นระบบการเมืองประเภทใด ๆ ก็ตามเป็นส่วนหนึ่งของความพยายามที่จะทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับการปกครอง ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับกระบวนการปกครอง นับได้ว่าเป็นหัวใจของกิจกรรมทางการเมืองทุกระบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย

พฤติกรรมการเลือกตั้ง จึงเป็นภาพที่แสดงให้เห็นถึงการผสมผสานกันของโครงสร้างทางการเมือง และบุคคลิกภาพทางการเมืองของบุคคลในสถานการณ์ทางการเมืองนั้น ๆ

นักสังคมศาสตร์ได้แบ่งทฤษฎีของการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ⁵⁷

1. ทฤษฎีปัจจัยตัวกำหนด (Deterministic Theories)
2. ทฤษฎีความสำนึกเชิงเหตุผล (Consciously Rational Theries)
- และ 3. ทฤษฎีระบบ (System Theories)

ทฤษฎีปัจจัยตัวกำหนด

ทฤษฎีปัจจัยตัวกำหนดระบุว่า "ปัจจัยทางสังคมเป็นตัวกำหนดที่สำคัญของพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง" ทฤษฎีดังกล่าวเสนอว่าปัจจัยทางสังคมเป็นภูมิหลังของบุคคล ทั้งในระดับกว้างทั่วไปและเรื่อยลงมาจนถึงช่วงที่จะมีการตัดสินใจ มีอิทธิพลอย่างสำคัญต่อพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง แนวความคิดที่เป็นพื้นฐานของทฤษฎีนี้ ได้แก่ "ตัวแบบ แรงผลักดันทางสังคม" (social forces) ของพอล ลาซาร์สเฟลด์ "ทฤษฎีสนาม" (Field Theory) ของนักจิตวิทยา เคิร์ต เลวิน

---

⁵⁷ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, เอกสารการวิจัยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดขอนแก่น เขต 3 18 เมษายน 2526 (กรุงเทพมหานคร : เจ้าพระยาการพิมพ์, 2527), หน้า 21-24.

กล่าวอีกนัยหนึ่ง ทฤษฎีประเภทนี้เป็นการเสนอเงื่อนไขที่กำหนด "รูปแบบ" (pattern) ของพฤติกรรม⁵⁸ ซึ่งไม่ได้มุ่งที่จะสรุปรวมเชิงนิรนัย (deductive generalization) หรือไม่ได้มุ่งที่จะทำนายพฤติกรรมในอนาคต หากทำให้ประโยชน์อย่างสำคัญในด้านการจัดตัวแปรอันหลากหลายที่เกี่ยวข้องกันในทางเศรษฐกิจสังคมให้เป็นระเบียบ

ทฤษฎีความสำนึกเชิงเหตุผล

ทฤษฎีความสำนึกเชิงเหตุผล เน้นที่ปฏิภพของความคิดที่ตรึงตรองของผู้ไปใช้สิทธิออกเสียงที่มีต่อการบริหารการเลือกตั้ง นโยบายของพรรค และสภาพของผู้สมัครรับเลือกตั้ง ลักษณะดังกล่าวคล้ายกับว่ากรอบความคิดเชิงเหตุผล (rational framework) ของผู้ไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง เสมือนกับการตัดสินใจของผู้บริโภคในทางเศรษฐศาสตร์ การศึกษาที่สำคัญเกี่ยวกับเรื่องนี้ ได้แก่ Economic Theory of Democracy ของแอนโทนีดาวน์⁵⁹ และเรื่อง The Responsible Electorate ของคีย์⁶⁰

---

⁵⁸Robert T. Golembiewski, William A. Welsh, and William J. Crotty, A Methodological Primer for Political Scientists (Chicago : Rand McNally, 1969), pp. 404-406.

⁵⁹Anthony Downs, The Economic Theory of Democracy, (New York : Harper, 1957), p.59.

⁶⁰V.O. Key Jr., The Responsible Electorate ; Rationality in Presidential Voting(Cambridge : Harvard University Press, 1966), pp.126-129.

ทฤษฎีระบบ

ทฤษฎีระบบ เป็นการศึกษาพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งโดยการพิจารณาเชิงระบบ ทั่วไปว่า ปัจจัยแวดล้อมที่เกิดเฉพาะช่วงสมัยที่มีการเลือกตั้ง ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีผลระยะสั้น (short-term forces) เช่น ความสนใจในตัวผู้สมัคร ความเห็นต่อนโยบายและปัญหาทางการเมือง ภาพพจน์ที่มีต่อการปฏิบัติงานของพรรค สถานการณ์ภายในและภายนอกประเทศ สภาพการแข่งขันของผู้สมัคร เป็นต้น จะผันแปรไปในแต่ละช่วงสมัยของการเลือกตั้ง เมื่อประมวลรวมกันแล้วจะมีผลต่อปัจจัยพื้นฐาน คือ ความนิยมพรรค ซึ่งอาจทำให้ผู้ลงคะแนนเสียงเปลี่ยนความนิยมพรรคจากพรรคหนึ่งไปยังอีกพรรคหนึ่ง เป็นการแกว่งออกจากสภาวะสมดุล "ปกติ" และเมื่อถึงการเลือกตั้งคราวต่อไป ก็มักจะแกว่งกลับโดยนัยเดียวกันเช่นนี้ ธิบาย⁶¹ กรอบการวิเคราะห์ดังกล่าวนี้ในความเป็นจริงก็คือกรอบของทฤษฎีระบบนั่นเอง

เหตุการณ์ ข่าวสารทางการเมือง เป็นปัจจัยแวดล้อมที่เกิดเฉพาะช่วงสมัยที่มีการเลือกตั้ง การรับรู้ข่าวสารทางการเมือง นับเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของประชาชนอย่างมาก ทั้งนี้โดยจะสังเกตได้ว่า การเลือกตั้งที่มีขึ้นในประเทศไทยหลายครั้งที่ผ่านมา ไม่ว่าจะเป็นในระดับชาติหรือระดับท้องถิ่นก็ตาม ประชาชนมีแนวโน้มที่จะไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งมากขึ้น ทั้งนี้ เนื่องจากสภาพการณ์ที่เทคโนโลยีทางการสื่อสารมีความสำคัญมากขึ้นเรื่อย ๆ บทบาทของข้อมูลข่าวสารที่แพร่กระจายจากแหล่งข่าวไปสู่การรับรู้ของประชาชนจึงมีมากขึ้นด้วย โดยเฉพาะสื่อมวลชนซึ่งเป็นกลุ่มที่มีบทบาทและอิทธิพลอย่างมากในการนำข่าวสารทางการเมืองไปสู่ประชาชนเพื่อการตัดสินใจในการใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง โดยจะช่วยเสริมสร้างความสนใจและการเรียนรู้ทางการเมือง ตลอดจนการนำไปสู่การสร้างกลุ่มหรือรูปแบบของความคิด (public opinion) ให้กับผู้ใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง ในการแสดงพฤติกรรมทางการเมืองได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม⁶²

⁶¹Milton C. Cumming, Congressmen and Electorate : Elections for the United states House and president 1920-1964 (New York : Free Press, 1966) ; และ Campbell, et al., Elections and the Political Order, ch.7.

⁶²นฤพนธ์ เศรษฐสุวรรณ, "บทบาทการสำรวจประชามติในฐานะข่าวสารทางการเมือง : ศึกษาเฉพาะกรณีการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 7 มกราคม 2533", หน้า 57.

นอกจากนี้ การรับรู้ข่าวสารการเมืองอันเป็นปัจจัยทางด้านสภาพแวดล้อม ซึ่งมีผลต่อพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งของประชาชน ยังมีความสัมพันธ์กับปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของบุคคล อีกด้วย เช่น พบว่า บุคคลที่มีระดับการศึกษาสูงมักจะมีโอกาสได้รับข่าวสารการเมืองมากกว่าผู้ที่มีระดับการศึกษาที่ต่ำกว่า เช่นเดียวกับบุคคลที่มีระดับรายได้สูงที่มักมีโอกาสติดตามข่าวสารการเมืองมากกว่าผู้ที่มีรายได้ต่ำ หรือประชาชนในเขตพื้นที่เมืองหลวงหรือเมืองใหญ่ ๆ จะเป็นผู้ที่มีโอกาสได้รับทราบข่าวสารการเมืองมากกว่าประชาชนที่อยู่ตามเขตต่างจังหวัด หรือพื้นที่ชนบทซึ่งทำาให้มีข้อมูลข่าวสารเพียงพอแก่การตัดสินใจในการเลือกตั้ง เป็นต้น

โดยสรุป การศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้งของคนไทยโดยทั่วไป พบว่าแบบแผนของพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านเศรษฐกิจของบุคคล ปัจจัยด้านจิตวิทยา ส่วนบุคคล และปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมทางการเมือง ซึ่งมีความสัมพันธ์และมีอิทธิพลส่งเสริมซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมทางการเมืองซึ่งมีบทบาทสำคัญอย่างมากในปัจจุบัน สามารถนำมาพัฒนาเป็นแนวทางในการศึกษาพฤติกรรมการใช้สิทธิออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้งของคนไทย ได้เป็นอย่างดี

อิทธิพลการรับรู้ข่าวสารทางการเมืองต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองในการออกเสียงลงคะแนน
เลือกตั้ง

การรับรู้เหตุการณ์ทางการเมือง เป็นการรายงานผ่านสื่อมวลชนในรูปของข่าวสารการเมือง ซึ่งนับเป็นปัจจัยหรือเงื่อนไขสำคัญอย่างหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการเข้าร่วมทางการเมืองของประชาชน โดยเฉพาะในการเลือกตั้งตามที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น

เรื่องนี้ มิลแบรท นักวิชาการทางด้านรัฐศาสตร์ ได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า "ความรู้ข่าวสารการเมืองจะมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของบุคคล" กล่าวคือ ยิ่งบุคคลมีการเปิดรับ ข่าวสารทางการเมืองมากเท่าใด ยิ่งมีผลให้บุคคลนั้นเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองมากขึ้นเท่านั้น⁶³

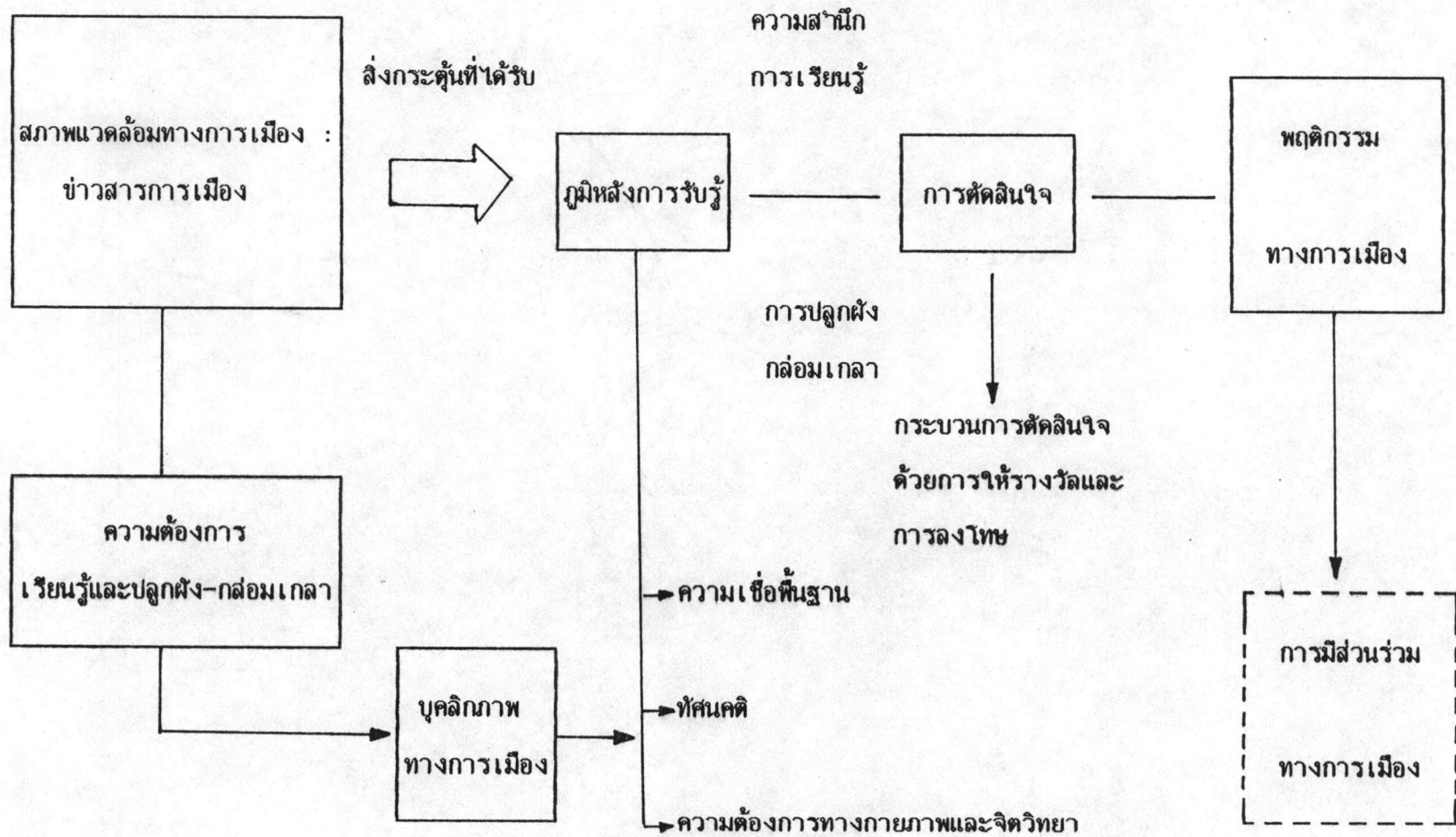
ข้อสรุปดังกล่าว ผู้ศึกษาได้ใช้เป็นกรอบแนวคิดทางทฤษฎีที่สำคัญในการวิเคราะห์งานศึกษาวิจัยครั้งนี้ สามารถอธิบายได้ตามรูปที่ 2.4

---

⁶³ Lester W. Milbrath, Political participation : How and Why Do People Get Involved in Politics , P. 64.

รูปที่ 2.4

ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ข่าวสารการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของบุคคล

ที่มา : Lester W. Milbrath, Political Participation : How and Why Do People Involved in Politics, 2nd ed; Chicago : Rand Mc Nally College Publishing Company, 1977), p.28.

จากรูปที่ 2.4 สามารถอธิบายได้ว่า เมื่อเกิดเหตุการณ์ทางการเมือง ได้มีการรายงานผ่านช่องทางสื่อสารไม่ว่าจะเป็นทางสื่อมวลชนหรือการพบปะสนทนาระหว่างบุคคล ทำให้เหตุการณ์ทางการเมืองมีลักษณะเป็นข่าวสารการเมืองเป็นลึ่งเร้าหรือปัจจัยที่กระตุ้น (Stimuli) ต่อระบบการรับรู้และภูมิหลังการรับรู้ (perceptual screen) ของบุคคล ซึ่งประกอบด้วย การรับรู้ความต้องการ ความเชื่อ ทัศนคติ ความสนใจ การเลือกสรร และ ฯลฯ โดยจะมีผลให้บุคคลเกิดการรับรู้และเลือกสรร เพื่อตัดสินใจในการแสดงออก ซึ่งพฤติกรรมการณ์มีส่วนร่วมทางการเมืองต่าง ๆ เช่น การออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้ง เป็นต้น ดังนั้น ข่าวสารการเมือง จึงเป็นสัญลักษณ์ที่สื่อความหมายโดยลายลักษณ์อักษร วาจา ท่าทาง หรือวิธีการอื่น ๆ ที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับลึ่งเร้า ซึ่งเป็นเครื่องช่วยกระตุ้นให้เกิดทัศนคติ ความคิดเห็นและการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมทางการเมืองต่าง ๆ

ส่วนการที่บุคคลจะตัดสินใจผ่านกระบวนการรับรู้ของคนอย่างไร หรือไม่นั้น เห็นว่าอาจพิจารณาได้จาก

1. คุณสมบัติความน่าเชื่อถือของแหล่งข่าวสาร เช่น ข่าวสารที่มีแหล่งที่มาจกทางราชการหรือเป็นข่าวสารในเชิงวิชาการ ย่อมสร้างความน่าเชื่อถือได้สูงสามารถชักจูงหรือโน้มน้าวให้บุคคลผู้รับข่าวสารมีทัศนคติคล้อยตามหรือเห็นด้วย มากกว่าข่าวสารจากแหล่งอื่น เป็นต้น
2. ลักษณะของข่าวสารที่มีความชัดเจน มีการไหลของข่าวอย่างแพร่กระจายทั่วถึง จะสามารถสร้างความเข้าใจในเนื้อหาของข่าวสารได้ดี
3. โดยเฉพาะภูมิหลังทางสติปัญญาและความคิดอ่านของบุคคล จะมีความสำคัญต่อการรับรู้และการตัดสินใจในการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมทางการเมืองเป็นอย่างมาก

นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมทางการเมือง ยังขึ้นอยู่กับปัจจัยส่วนบุคคลอื่น ๆ อีก เช่น การสังกัดกลุ่มผลประโยชน์และอื่น ๆ เป็นต้น

ข่าวสารการเมืองที่แต่ละบุคคลได้รับจึงมีผลต่อการพัฒนาความคิดเห็น การปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงในทางการเมือง โดยข่าวสารการเมือง จะทำให้บุคคลเกิดความรู้ ความคิด และการประเมินคุณค่าในการกำหนดการตัดสินใจในประเด็นต่าง ๆ ที่จะมีผลต่อพฤติกรรมการณ์มีส่วนร่วมทางการเมือง ตัวอย่างเช่น ในกรณีของการเลือกตั้งจะเห็นว่า การที่บุคคลได้รับทราบข่าวสารทางการเมืองจะทำให้บุคคลนั้นเกิดการรับรู้และสังเกตเห็นถึงความสำคัญในบทบาทและสิทธิของตนในทางการเมือง

ซึ่งจะมีผลให้เกิดการไปใช้สิทธิออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้งด้วยจิตสำนึกของตนเองมากกว่าบุคคลผู้ไม่รู้ หรือมีความรู้เกี่ยวกับข่าวสารการเมืองน้อย ซึ่งจากประสบการณ์การศึกษาเรื่องนี้ในสหรัฐอเมริกา นักรัฐศาสตร์ชาวอเมริกันได้สรุปพฤติกรรมของการออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้งไว้ว่า ในบรรดาผู้ที่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งนั้นผู้ที่สนใจและติดตามข่าวสารการเมืองเป็นบุคคลที่มีคุณสมบัติที่จะไปเลือกตั้งมากที่สุด⁶⁴

อนึ่ง หากปราศจากข่าวสารการเมือง ประชาชนโดยทั่วไปอาจไม่รู้ถึงความเป็นไปในทางการเมือง และจะกลายเป็นผู้เฉยทางการเมือง (political apathy) ได้⁶⁵ ทั้งนี้เพราะข่าวสารการเมืองนอกจากจะทำให้ผู้รับรู้สามารถปฏิบัติหน้าที่ของพลเมืองดีได้อย่างมีประสิทธิภาพแล้ว ยังทำให้เกิดความรู้สึกผูกพัน และเชื่อมั่นในระบบการเมืองได้อย่างมั่นคงด้วย⁶⁶

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าความรู้ในข่าวสารการเมืองของบุคคลนั้น นับเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญซึ่งมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจหรือการตกลงใจในการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน การรับรู้เหตุการณ์ทางการเมืองจะนำมาซึ่งข่าวสารการเมือง อันเกี่ยวกับความคิดเห็นของประชาชน (public opinion) จึงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามแนวความคิดในทฤษฎีดังกล่าว

---

64 Sidney Verba and Norman H. Nie, Participation in America : Political Democracy and Social Equality (New York : Harper & Row, 1974).

65 พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, ข่าวสารการเมืองของคนไทย (กรุงเทพมหานคร : เจ้าพระยาการพิมพ์, 2526), หน้า 5.

66 เรื่องเดียวกัน, หน้า 5.

ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ไมเคิล อี.บิชอป⁶⁷ ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทางภูมิหลังของบุคคลกับความรู้ในข่าวสารทางการเมือง พบว่าตัวแปรทางด้านภูมิหลังซึ่งได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ และการศึกษา นั้นมีความสัมพันธ์กับความรู้ในข่าวสารการเมืองของบุคคล

แดเนียล เลอร์เนอร์⁶⁸ พบว่า การเปิดรับข่าวสารทางการเมืองจากสื่อมวลชนมีส่วนช่วยเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจของบุคคล และมีส่วนช่วยกระตุ้นให้ประชาชนเกิดความสนใจเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น

พอล เอฟ.ลาซาร์เฟลด์ และคณะ⁶⁹ ได้ศึกษาการเปิดรับข่าวสารการเมืองของประชาชนกับการตัดสินใจไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งประธานาธิบดีโดยเฉพาะได้เปรียบเทียบการเปิดรับสื่อมวลชนกับการสื่อสารระหว่างบุคคล พบว่าการเปิดรับข่าวสารของประชาชนโดยการสื่อสารระหว่างบุคคล มีผลต่อการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งมากกว่าการเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชน

---

⁶⁷Michael E.Bishop, "Media Use and Democratic Political Orientation in Lima, Peru." Journalism Quarterly, Vol, 50. No.1(Spring 1973), pp. 60-67, 101

⁶⁸Daniel Lerner, The Passing of Traditionnal Society, pp.54-65.

⁶⁹Paul F.Lazarfeld, Bernard Berelson and Hazel Gaudet, The People's Choice : How the Voter Makes up His Mind in a Presidential Campaign, pp.150-151.

เจตน์ศักดิ์ แสงสิงแก้ว⁷⁰ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการสื่อสารกับกระบวนการสังคมนิกิตทางการเมืองของประชาชนในท้องที่บางชั้น เขตมินบุรี กรุงเทพมหานคร พบว่าในกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นกลุ่มเกษตรกร และกลุ่มผู้ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม การสื่อสารในกลุ่มเพื่อน เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยมากที่สุด ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความรู้ความเข้าใจ เรื่องการเมืองแบบประชาธิปไตยมากที่สุดคือ การอ่านหนังสือพิมพ์ การเปิดรับสื่อมวลชนยังมีผลต่อความสนใจทางการเมืองอีกด้วย แต่ในกรณีการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองพบว่า การสื่อสารในกลุ่มเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากที่สุด

พรทิพย์ เ็นจะบก⁷¹ ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการเปิดรับข่าวสารการเมืองของสตรีศึกษาเฉพาะกรณีเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ พบว่า

ก. สตรีที่มีการศึกษาและอาชีพที่แตกต่างกัน มีความถี่ในการเปิดรับข่าวสารการเมืองแตกต่างกัน ส่วนสตรีที่มีอายุและรายได้แตกต่างกันไม่มีความแตกต่างกันในความถี่ของการเปิดรับข่าวสารการเมือง

ข. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ทางบวกอย่างมีนัยสำคัญต่อพฤติกรรมการเมืองในเรื่องการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ได้แก่ อายุและการสื่อสารระหว่างบุคคล

ค. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ทางบวกอย่างมีนัยสำคัญต่อพฤติกรรมการเมืองในการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มของสตรี ได้แก่ การศึกษา

ง. การเปิดรับข่าวสารการเมือง มีความสัมพันธ์ในทางลบอย่างมีนัยสำคัญต่อพฤติกรรมการเมืองในการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม

⁷⁰เจตน์ศักดิ์ แสงสิงแก้ว, "ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการสื่อสารกับกระบวนการสังคมนิกิตทางการเมืองของประชาชนในท้องที่บางชั้น เขตมินบุรี กรุงเทพมหานคร" (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), 2524.

⁷¹พรทิพย์ เ็นจะบก, "การเปิดรับข่าวสารการเมืองจากสื่อมวลชนกับพฤติกรรมการเมืองของสตรี ศึกษาเฉพาะกรณีเขตเทศบาลนครเชียงใหม่" (วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527).

พรรคักดี ผ่องแผ้ว⁷² ศึกษาเรื่อง "ข่าวสารการเมืองของคนไทย" พบว่า ความรู้ข่าวสารการเมืองของคนไทยอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างสูง บุคคลที่มีระดับข่าวสารการเมืองสูงรับข่าวสารการเมืองจาก หนังสือพิมพ์มากกว่าจากแหล่งอื่น ๆ ปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการมีระดับข่าวสารการเมืองสูง-ต่ำ แตกต่างกันได้แก่ ชั้นทางสังคม โดยเฉพาะระดับการศึกษา รายได้ และเพศ การมีระดับข่าวสารทางการเมืองสูง-ต่ำ แตกต่างกันไม่ได้ทำให้คนไทย มีความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมืองสูง นอกจากนั้นก็ยังพบด้วยว่า ผู้มีระดับข่าวสารการเมืองสูงกว่า รับรู้และเห็นความสำคัญของบทบาทของสถาบัน และองค์การต่าง ๆ ของรัฐ มีอัตราการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง และมีอัตราการไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งที่เกิดจากความสำนึกของตนเอง สูงกว่าผู้ที่มีระดับข่าวสารการเมืองต่ำกว่าอีกด้วย

จากการวิจัยของ สมควร กวียะ⁷³ เรื่อง นิสัยการรับข่าวสารของประชาชนในหมู่บ้านชนบทไทย พบว่า

1. สื่อประเภทวิทยุ พบว่า ชาวชนบทส่วนใหญ่มีลักษณะนิสัยในการรับฟังรายการต่าง ๆ จากสื่อประเภทวิทยุเป็นประจำทุกวัน
2. สื่อประเภทหนังสือพิมพ์และนิตยสาร พบว่า ชาวชนบทไม่ค่อยได้ อ่านหนังสือพิมพ์และนิตยสาร ซึ่งอ่านก็ไม่ค่อยประจำ
3. สื่อประเภทโทรทัศน์ พบว่า ชาวชนบทส่วนใหญ่มีนิสัยในการใช้สื่อโทรทัศน์ เพื่อการบันเทิงมากกว่าอย่างอื่น

---

⁷²พรรคักดี ผ่องแผ้ว, รายงานการวิจัยเรื่องพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของคนไทย ศึกษาจากการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 22 เมษายน 2522., หน้า 134.

⁷³สมควร กวียะ, นิสัยการรับข่าวสารของประชาชนในหมู่บ้านชนบทไทย(กรุงเทพมหานคร : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523), หน้า 81-85.

เสรี วงษ์มณฑา⁷⁴ ได้ศึกษาการได้รับข่าวสารทางการเมือง กับการรับรู้ถึงความสำคัญทางการเมือง ของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เมื่อปี พ.ศ. 2521 พบว่าการที่นักศึกษาเปิดรับข่าวสารทางการเมืองจากหนังสือพิมพ์ นิตยสาร วิทยุ และโทรทัศน์ จะมีความสัมพันธ์กับการรับรู้ถึงความสำคัญทางการเมือง ยิ่งคนที่ให้ความสนใจ และรับฟังข่าวสารทางการเมืองจากสื่อสารมวลชนมากเท่าไร ก็มีแนวโน้มตระหนักถึงความสำคัญของการเมืองมากตามไปด้วย

อัศรเมศวร์ ทองนวล⁷⁵ ได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมืองเฉพาะกรณีครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ อำเภออัญมณีบุรี จังหวัดปทุมธานี พบว่าความถี่ในการสื่อสารทางการเมือง มีความสัมพันธ์กับความรู้ข่าวสารทางการเมือง กล่าวคือ ครูที่มีความถี่ในการสื่อสารทางการเมืองสูงกว่า มีแนวโน้มที่จะมีความรู้ข่าวสารทางการเมืองมากกว่าครูที่มีความถี่ในการสื่อสารทางการเมืองต่ำกว่า

จากงานวิจัยของ อาพล สิงห์โกวินท์ และสวัสดิ์ กฤตรัชตนันท์⁷⁶ ซึ่งสำรวจอิทธิพลของการสื่อสาร ต่อการตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนในเขตอำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด และอำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา พบว่า โอกาสของการฟังวิทยุและอ่านหนังสือพิมพ์ มีส่วนสำคัญที่

⁷⁴ อ่างใน บุญเลิศ ศุภติลลภ, "สื่อมวลชน : พลังแฝงในการพัฒนาทางการเมืองที่ถูกกลืน." วารสารธรรมศาสตร์ 8 (ตุลาคม - ธันวาคม 2521), หน้า 30-34.

⁷⁵ อัศรเมศวร์ ทองนวล, "การสื่อสารทางการเมือง : ศึกษาเฉพาะกรณีครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ อำเภออัญมณีบุรี จังหวัดปทุมธานี" (สารนิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527).

⁷⁶ อาพล สิงห์โกวินท์ และสวัสดิ์ กฤตรัชตนันท์, ความตื่นตัวทางการเมืองกับการสื่อสาร อ่างใน เสน่ห์ นนทะโชติ, " การสื่อสารทางการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในชุมชนชนบทไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านวังคล้า อำเภอเสิงสาง จังหวัดนครราชสีมา." วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.

ทำให้ราษฎรในท้องถิ่นชนบทดังกล่าว มีความรู้ความเข้าใจทางการเมือง นอกจากนี้ยังพบว่า การสื่อสารระหว่างบุคคล เช่น การประชุมชี้แจงของข้าราชการ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และการบอกกล่าวของญาติพี่น้องเพื่อนฝูง เป็นแหล่งข่าวสำคัญที่ช่วยสร้างความตื่นตัว และความเข้าใจทางการเมือง ผลที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือ กระบวนการในการสื่อสารแบบสองขั้นตอน หมายถึง ใช้ทั้งสื่อมวลชนและสื่อสารระหว่างบุคคลผสมกันนั้นเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการเผยแพร่ความรู้ทางการเมือง แก่ประชาชนในเขตชนบทไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่มีผู้ให้ข่าวเป็นบุคคลที่ชาวบ้านให้ความเชื่อถือ และสามารถเข้าถึงชาวบ้านได้

กล่าวโดยสรุปได้ว่า แนวความคิดและขอบข่ายทางทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัย เรื่อง อิทธิพลของการรับรู้เหตุการณ์ทางการเมืองที่มีผลต่อพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง จะประกอบด้วยแนวความคิดและทฤษฎีหลักคือ ทฤษฎีการรับรู้ข่าวสารทางการเมือง ซึ่งประกอบด้วยประเด็นเรื่องของแนวความคิดข่าวสารทางการเมือง ผลกระทบของข่าวสารต่อกระบวนการทางการเมือง อิทธิพลของข่าวสารทางการเมืองต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ, ทฤษฎีการมีส่วนร่วมทางการเมือง และทฤษฎีพฤติกรรมของการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งซึ่งประกอบด้วยทฤษฎีปัจจัยตัวกำหนด ทฤษฎีความสำนึกเชิงเหตุผล ทฤษฎีระบบ และทฤษฎีเหล่านี้จะใช้เป็นพื้นฐานและกรอบในการวิเคราะห์ผลการศึกษาวิจัย แต่มิได้มุ่งหรือเน้นการวิเคราะห์ตามประเด็นต่าง ๆ ข้างต้นทุกประเด็น